

T.C.

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DAHA YAŞANILABİLİR BİR DÜNYA İÇİN POST-HUMAN'IN
AHLAKİ DURUMU

YASEMİN AFACAN TOZOĞLU
FELSEFE ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Aysel DEMİR

KIRIKKALE-2024

T.C.

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DAHA YAŞANILABİLİR BİR DÜNYA İÇİN POST-HUMAN'IN
AHLAKİ DURUMU

YASEMİN AFACAN TOZOĞLU
FELSEFE ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Aysel DEMİR

KIRIKKALE-2024

Yasemin AFACAN TOZOĞLU tarafından hazırlanan “DAHA YAŞANILABİLİR BİR DÜNYA İÇİN POST-HUMAN’IN AHLAKİ DURUMU” adlı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Aysel DEMİR

İmza.....

Sistemik Felsefe ve Mantık Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi,

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Başkan: Prof. Dr. Zehra Gül AŞKIN

İmza.....

Felsefe Tarihi Anabilim Dalı, Mersin Üniversitesi,

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Üye: Doç. Dr. Şule GECE

İmza.....

Sistemik Felsefe ve Mantık Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Üye: Prof. Dr. Aysel DEMİR

İmza.....

Sistemik Felsefe ve Mantık Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

.....

Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
 - Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
 - Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
 - Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
 - Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,
- bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Yasemin AFACAN TOZOĞLU

../ ./ 2024

ÖZET

DAHA YAŞANILABİLİR BİR DÜNYA İÇİN POST-HUMAN'IN AHLAKİ DURUMU

Kırıkkale Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Aysel DEMİR

Temmuz 2024, 49 Sayfa

Bu tez çalışması kapsamında “Daha yaşanılabilir bir dünya için Post-human’ın ahlaki durumu” konusu kapsamında, ahlak anlayışının hümanist dönemden Trans-hümanist döneme ve son olarak da Post-hümanist dönemde nasıl şekilleneceğine ilişkin yaklaşımlar tartışılmış ve bu bağlamda eleştirel bir değerlendirme ortaya konmuştur.

Bu kapsamda, bilimsel ve teknolojik gelişmelere paralel olarak insan bedeninin iyileştirilmesine ve insan zekasının dijital ortamlara aktarımı gibi alanlarda geleceğe yönelik senaryolar ele alınmış ve bu senaryolar kapsamında gelecekte insan soyunun gelişen teknoloji ile yaşadığı biyolojik değişimin etik tartışması yapılmıştır. Sonuç olarak, liberter gelecek senaryolarına paralel bir biçimde Trans-human ve Post-humana geçişin kaçınılmaz olduğu değerlendirilmiştir. Bu gelecek senaryosunun toplumsal ilişkiler bağlamında daha eşitlikçi, doğal kaynaklara erişim ve onların kullanımını konusunda daha kontrollü yaşam vadinin, Post-hümanist etiğin bugünün toplumlarına dair pek çok sorunun aşılmasına olanak sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hümanizm, Trans-Hümanizm, Post-Hümanizm, Ahlak, Yapay Zeka, Teknoloji.

ABSTRACT

THE ETICAL STATE OF POST-HUMAN FOR A MORE LIVABLE WORLD

Kırıkkale University

Social Sciences Institute

Department of Philosophy, Master's Thesis

Supervisor: Prof. Dr. Aysel DEMİR

July 2024, 49 pages

Within the scope of this thesis, focusing on the subject of "the moral status of post-human for a more livable world", it focuses on how the understanding of morality is shaped from the humanist period to the trans-humanist period and finally in the post-humanist period, and a critical evaluation has been presented in this context.

In this scope, future scenarios in areas such as the enhancement of the human body and the transfer of human intelligence to digital environments, in parallel with scientific and technological developments, have been addressed, and the moral debate of the biological transformation of the human race with evolving technology has been conducted within these scenarios. As a result, it has been assessed that the transition to Trans-human and Post-human is inevitable in parallel with libertarian future scenarios. It is argued that the promise of this future scenario, which is more egalitarian in the context of social relations and more controlled in terms of access to and use of natural resources, will enable post-humanist morality to overcome many of today's societal issues.

Key Words: Humanism, Trans- Humanism, Post-Humanism, Morality, Artificial Intelligence, Technology

TEŞEKKÜR

Bu tez alıőması kapsamında engin bilgi ve tecrübelerini benden esirgemeyen, hayatımda yeni bir bakış açısı oluşturan Danışman hocam Prof. Dr. Aysel DEMİR'e teőekkürü bir borç bilirim. Ayrıca bu süreçte bana destek olan saygıdeğer İlyas Őükrü ÖZDAĞLI ve sevgili dostum gökbilimci Vildan DİZDAROĞLU'na sevgilerimi sunuyorum. Her zaman yanımda olup desteğini hiçbir noktada esirgemeyen eőim Ahmet Erdem TOZOĞLU'na emeği için teşekkür ederim.

Yasemin AFACAN TOZOĞLU

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

[Sayfa](#)

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	vii
GİRİŞ	1
1. HÜMANİZM, TRANS-HUMANİZM ve POST-HUMANİZMİN NİTELİKLERİ	5
1.1. İnsan Merkezli Dünya Görüşü Temelinde Hümanizm	5
1.2. İnsanı Aşma Arzusu Çabasında Trans-Humanizm	8
1.3. İnsan Ötesi Olarak Post-Humanizm	10
2. HÜMANİZM'DEN POST-HUMANİZM'E GELİŞEN TEKNOLOJİ	14
2.1. Teknolojinin İnsanlık Üzerindeki Etkileri	15
2.2. Yapay Zekâ (Artificial Intelligence - AI)	17
2.3. Fiziksel ve Zihinsel Yapının Post-Humana Dönüşümü	19
2.4. Doğa'ya Etkileri.....	22
3. POST-HUMAN'IN AHLAKİ DURUMU	26
3.1. Ahlakın Post-humanist Döneme Kadarki Serüveni	27
3.2. Post-Humanizmde Olası Ahlaki Senaryolar	32
3.2.1 Nietzsche'de Üst İnsan (Übermensch) Düşüncesi	35
3.4 Post-humanizmle Daha Yaşanabilir Bir Dünya Üzerine	37
SONUÇ	40
KAYNAKÇA	46
ÖZGEÇMİŞ	49

GİRİŞ

İlkçağlarda destanlar veya mitolojik hikâyelerde her zaman bütün gücü üzerinde toplayan ana karakterler var olmuştur. O dönemde insan, bu hikâyelerde yaşam içinde kavrayamadığı ve izah edemediği olayları veya yapıları doğaüstü güçlere bağlamayı tercih etmiştir. Bu tercih de doğayı yaratanın ve doğaüstü olaylara neden olanın normal bir insan olamayacağını, onun insanlardan daha üstün bir varlık olması gerektiği fikrini ortaya çıkarmıştır. İnsan, ortaya çıkardığı bu üstün varlığa da kendine göre değerler biçmiş ve onun karşısında kendini eksik hissederek ona fazlasıyla anlam yüklemiştir. Daha sonra da sonsuz varlığın karşısında sonlu bir varlık olarak, sonsuz olanla tamamlanmak istemiştir. Sözü edilen bu süreç, insanın kendi gücünden ziyade, kendinden üstün olarak düşündüğü bir varlık için kendinden vazgeçtiği süreçtir. Ancak, bir süre sonra insanın kendi benliğine dönmesi ile mitolojik hikâyelerden kopuş başlamıştır. Bu kopuşla birlikte, insanın değeri öne çıkmış ve her şeyin insanda bittiği düşüncesi bir çağa damgasını vurmuştur. Bu durumun örnekleri özellikle Antik Yunan'da fazlasıyla görülmektedir.

Antik Yunan'da Sofistlerle birlikte başlayan, Sokrates ve Platon ile devam eden bu insana yönelik, Hümanizmi de beraberinde getirmiştir. İnsanın kendini bilmesinden ve kendi değerinden yola çıkan Hümanizm, Tanrıların ve üstün canlıların merkezde olduğu bakış açısından insanı uzaklaştırmıştır ve yaşamın Tanrılara göre değil, insana göre yaşanacağına işaret etmeye başlamıştır. İnsanın aklının ve değerinin önem kazandığı Hümanizmde, Protagoras'ın dediği gibi "İnsan her şeyin-var olan şeylerin var olduklarının ve var olmayan şeylerin var olmadıklarının-ölçüsüdür" düşüncesi hâkim olmuştur (Mark, 2012). Artık insan 'kendini bil!' ilkesiyle hareket ederek kendini tanımaya başlamış, daha sonra bir diğerini tanıma aşamasına girmiş ve ona saygı duymayı hümanist bakış açısının özüne yerleştirmiştir. Dolayısıyla artık insan, insanlık adına kendini geliştirmek ve bir adım ileriye yönelmek istemiştir. Ancak, İlkçağda Antik Yunan'ın bu insanın değerine yönelik hümanist çabası, Ortaçağ'da Tanrının değerine yönelerek Hümanizmin bir dönem etkisini yitirmesine neden olmuştur. Bu çağda, özellikle

Kiliselerdeki Rahiplerin, Tanrının bu dünyadaki temsilcileri olarak görülmesi, insanlar arasında yücelik, güç ve üstünlük bakımından ayrımlamalara gidilmesine neden olmuştur. Artık üstün insanın Rahipler, üstün gücün ise Tanrının olduğu fikri egemen olmuştur. Bin yıl süren bir süreci içine alan dönemde insan kendini değersiz görmüş, tekrardan olağanüstü güçlere anlam yüklemeye başlamıştır. Bir süre sonra yavaş yavaş kendi gücünü fark etmeye başlayan insan, kendine dönerek bilgi ve bilimin aracılığıyla Rönesans ve Reform hareketlerini gerçekleştirerek Hümanizmin kapısını tekrar açmayı başarmıştır.

17. Yüzyılda insanın bilime yönelmesi, 18. Yüzyılda aklın egemenliğini resmen kabul ederek, akıl ve mantık ilkelerine göre eylemesi insanın yeniden kendine dönmesi için bulunmaz bir fırsat olmuştur. Özellikle, 18. Yüzyılda Sanayi ve Fransız Devrimi'nin etkisiyle yaşamın gerçekleriyle karşılaşan insan, bir taraftan makineleşmenin insanın değerine karşı yarattığı yabancılaşmayla uğraşmış, bir taraftan da olağanüstü güç olarak nitelenen şeyleri metafiziksel olarak değil, bilim ve teknik aracılığıyla açıklama çabasında olmuştur. Bu da 19. Yüzyılda birçok akımla insanı karşı karşıya getirmiştir. Kendi benliğine değer kazandırarak yaşamı çözümlene çabasına giren insan, 20. Yüzyılda iki büyük savaş geçirmiş ve ölüm ile doğrudan yüz yüze gelmiştir. Dolayısıyla ölüm, sonluluk, sonsuzluk, insanın değeri veya değersizliği gibi düşünceler ile varoluş ve yok oluş sorgulaması üzerine yoğunlaşan insan, teknolojiyi de yanına alarak bu sorunlara çözüm bulma arayışına girmiştir. Bu arayış olağan ve olağanüstü durum ve olayları açıklamada teknolojinin egemenliği ile insanı karşı karşıya getirmiştir. Böylece 21. Yüzyıl artık Teknolojik Dijital Çağ olarak nitelendirilir olmuştur.

20. ve 21. Yüzyılda insanın değeri temelinde Hümanizm hem değer kazanmış hem de sadece insanın teoride değil, pratikte de içerik ve biçim olarak yenilenip ilerlemesi gerektiği düşüncesi kendine yer edinmiştir. Böylece, Hümanizmin bir uzantısı olan ve özellikle 20. Yüzyılın sonlarına doğru karşımıza belirgin bir biçimde çıkan Trans-hümanizm hareketi çağa damgasını vurmaya başlamıştır.

Trans-hümanizmin ne olduğuna bakıldığında, onun insanın üzerinde her türlü teknolojinin uygulanması aracılığıyla daha iyi bir varlık yaratılabileceğini savunan bir hareket olduğu görülebilir. İnsanoğlu teknolojiyi bedeninde yavaş yavaş 20. Yüzyılda kullanmaya başlamıştır. Bununla birlikte, 21. Yüzyılda bu kullanım

insanın bedensel ve ruhsal yapısını değiştirecek düzeye gelmiş, bu da ahlaki ve sosyal sorunları da beraberinde getirme tehlikesiyle insanı baş başa bırakmıştır. Ancak bu sorunlar ortaya çıkacak düşüncesiyle gelişmelere yüz çevirmek akıl ve mantık ilkelerine uygun düşmemektedir. Dolayısıyla, insan önce Hümanizm daha sonra Trans-hümanizm ve sonuçta da Post-hümanizmi yaşamak durumunda kalacak gibi gözükmektedir.

Hümanizm, insana değer verme ve onu insanlık bakımından yüceltmeye işaret ederken, Trans-hümanizm, insanın daha çok fiziksel değişimi temelinde bir dönüşümden bahseder. Post-hümanizm ise bu dönüşümün daha geniş anlamda yerleşmesinden ve insanın artık yeni bir yapılandırma içinde olmasından söz eder. Her değişim elbette kolay olmaz ve olmayacaktır da. Bu bağlamda, Hümanizmden Trans-hümanizme ve Trans-hümanizmden Post-hümanizme geçiş süreçleri kendi içinde belli belirsiz kaoslar yaratacaktır.

Antik Yunan’da da genel olarak söylendiği üzere, “her Şey kaosla başlar!” Gerçekte Kaos bir yıkım gibi görünse de başlı başına bir başlangıçtır. Kaostan sonra yeni değişim ve dönüşümler ortaya çıkar. Bu anlamda, değişim ve dönüşümün olması diyalektik bir zorunluluk gibi gözükmektedir. Evrende her Şey tez-antitez-sentez çerçevesinde gerçekleşir. O halde insanın ve insanlığın evrensel olarak sürekli bir değişime uğraması bize öncelikle Hümanizmi getirmiştir. Daha sonrasında insanın üzerinde teknolojik gelişmelerin doğrudan uygulanması Trans-hümanizmi getirmiş ve en sonunda da yakın gelecekte insanın tam anlamıyla yapı değişimine uğratılması doğal olarak Post-hümanizmi getirecektir.

Anlaşılacağı gibi, günümüzde insanın kendine dönerek değerini artırmak için daha iyiye ulaşma arzusuna teknoloji artık karşılık verebilir hale gelmiştir. Artık insan yapısının teknolojik olarak nasıl değişeceği ve bu yüzyılın insan beden ve zihni üzerinde nasıl bir etkisi olacağı en büyük tartişma konusu olmuştur. Bu bağlamda bu tezin amacı, Hümanizmden Trans-hümanizme, Trans-hümanizmden de Post-hümanizme insanın hangi aşamalardan geçerek dönüşüme uğradığını ve uğrayabileceği üzerine bir değerlendirme yapmaktır. İnsan ve insanlık için ortaya çıkan değişimleri, ahlaki değeri bakımından Nietzsche’nin Üst İnsanı üzerinden inceleyerek ve günümüzde yapay zekâ desteği ile insanın yapısının değişmesiyle ortaya çıkarılmak istenen Post-hümanı açıklamaya çalışacaktır.

Buna göre, tezin Birinci Bölümünde Hümanizm, Trans-hümanizm ve Post-hümanizmin ne olduğu ortaya konmuştur. İkinci Bölümünde, bu kavramların birbirleri ile olan etkileşimlerine değinilmiştir. Üçüncü Bölümünde, teknolojik gelişmelere ve Hümanizm'den Post-hümanizm döneme kadar teknolojinin insanlığa etkilerine değinilerek, bu süreçlerdeki ahlak anlayışına, toplumsal ahlaki değerlerin insanlık üzerinde etkisinin olup olmaması üzerine bir tartışma yapılmış, beraberinde olası Post-human senaryoları ortaya konularak, makine-insan arasındaki belirsizleşme üzerine bir değerlendirme yapılmıştır. Sonuç bölümünde ise gelecekte karşımıza çıkacak bir Post-human'ın ahlaki değerler bakımından hangi düzeyde olacağı konusunda hala bir belirsizliğe sahip olduğu iddia edilmiştir. Doğadaki yaşamıyla kendi sonunu getiren humanın Post-human olarak dünyayı yeniden kurtarabileceği umudu, daha yaşanılabilir bir dünya için gerekli görülmüştür.

1.BÖLÜM

HÜMANİZM, TRANS-HÜMANİZM VE POST-HÜMANİZMİN NİTELİKLERİ

İnsanlık, tarih boyunca farklı düşünce akımları ve ideolojilerle evrilmiştir. Bu sürecin önemli bir aşamasını oluşturan Hümanizm, insanın içsel değerlerini vurgulayarak insanlığa ahlaki bir temel sunmaktadır. Bu temellerde ise insana saygı ön plana çıkmaktadır. Hümanizm bizi insana saygı, insan için daha iyi neler yapılabileceği düşüncesine götürmektedir.

Modern çağın getirdiği bilimsel gelişmeler, insanlığın yeni ufuklara doğru ilerlemesine zemin hazırlar. Hümanizmden sonra gelen Trans-hümanizm, Post-hümanizme geçiş görevi görür ve elde edilen bilgi birikimini kullanarak insanı, insan olmanın ötesinde bir varlık olarak görmeyi hedefler. Daha iyiye ulaşma yolculuğunda Trans-hümanizm ise insanın doğasını teknoloji aracılığıyla dönüştürme potansiyelini keşfetmeye yönelir. İnsanın potansiyelini en iyi şekilde kullanmasını ve daha iyiye doğru yönelmesi ile birlikte, en iyi ve üstün olana ulaşma çabasında olan bu birbirine bağlı üç düşünce sistemi, insanı ve insanlığı sistemli bir biçimde yeniden yapılandırmaya götürmekte ve karşımıza geleceğin insanı veya yapay zekâ aracılığıyla insanımsı robotlarını çıkaran bir dünya sunmaktadır. Buna göre, bu üç düşüncenin evrilişini adım adım ortaya koymakta fayda vardır.

1.1. İnsan Merkezli Dünya Görüşü Temelinde Hümanizm

Hümanizm, Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde "insan merkezilik" olarak ifade edilir ve daha çok insan sevgisine ve iş birliğine işaret eder. Latince'de ise "humanitas" (insan doğası) terimine karşılık gelir (Latiniüm, 2024). Ahmet Cevizci *Felsefe Sözlüğü*'nde ise Hümanizmi, insanı akıllı varlık olarak gören ve onu her

şeyin en yüksek değeri olarak kabul eden bir akım olarak tanımlar (Cevizci, 2010, s.800).

Hümanizme göre, bireyin yaratıcılık ve ahlaki yetenekleri, herhangi bir doğaüstü güce başvurmadan doğal yollarla rasyonel ve anlamlı şekilde geliştirilebilir. Diğer bir ifadeyle Hümanizm; insanın doğasını, özgürlüğünü ve etkinliğini önemseyen ve bunları vurgulayan bir yaklaşımdır denilebilir. İnsanın değerine atıfta bulunarak insanın kendine yönelmesi gerektiğini, metafiziksel olarak ortaya konan Tanrı merkezci anlayışın da aşılması gerektiğini düşünen Hümanizm, insanın doğa durumundan düşünce durumuna geçerek, akli melekelerini kullanarak her anlamda kendine değer katması gerektiği düşüncesi ile yol alır. Başka bir deyişle Hümanizm, insanın toplum içindeki rolünü ve sorumluluklarını, gerçek dünya koşullarında somutlaşacak bir ideal olarak gören bir düşünce akımıdır. Özellikle de ahlak düşüncesiyle derinleşmiştir. Bu anlayış insanın evrensel değerlerle donatılması yanında düşünce özgürlüğü, adalet ve eşitlik gibi temel prensipleri de ön planda tutar. Hümanist perspektif, bireyin özgürlüğünü ve onurunu vurgularken, aynı zamanda da insanlar arasındaki dayanışma ve empatiyi güçlendirme amacını da taşır. O halde, bu durumuyla kendine ahlaki ve siyasi alanda derinlemesine yer bulur.

Tarihe, kültüre dair belirlemelerde önceliği insana veren Hümanizmde, insanın her anlamda yüceltilmesi temelinde insanın evrensel değerlerle donatılması hem eşitlik hem özgürlük hem de adalet bağlamında en yüksek seviyeye çıkması hedeflenir. İnsanın sahip olduğu sorumlulukları, bu sorumluluklarla elde ettiği rolleri toplumsal yaşamda insanlığın iyiliği için kullanmayı temel alan Hümanizm anlayışı; bütün problemlerin yine sadece insanın kendisiyle çözülebileceğini savunan ve bu noktada din inancını saf dışı bırakan bir düşünce sistemi olarak da karşımıza çıkar.

Hümanizmde insan, kendine ve diğerlerine saygı bağlamında bütün erdemleri içinde barındırır ve insanın kendisinden başka üstün bir varlık yoktur. Bu durum Felsefe Tarihi'nde, İlkçağ'da Sofist Protagoras'ın "*İnsan her şeyin ölçüsüdür*" ifadesiyle özetlenen Antropolojik bir dünya görüşünü yansıtmaktadır. Bu anlayış, insan aklının ve deneyimlerinin bilgi ve değerlerin merkezi olarak kabul edildiği bir felsefi duruşu temsil eder. Ancak, Hristiyanlığın yükselişiyle birlikte bu anlayış önemli bir kesintiye uğramıştır.

Hristiyanlık, tek Tanrı'nın mutlak otoritesini vurgulayan ve insanın evrendeki yerini Tanrı'ya tabii bir varlık olarak yeniden tanımlayan bir dünya görüşünü benimsemiştir. Bu dönemde, bilgi kaynağı olarak kutsal metinler ve kilise otoriteleri öne çıkmış, doğal dünya ve doğa bilimlerine yönelik çalışmalar ikinci plana atılmıştır. Hristiyan öğretileri; insanın doğuştan günahkâr olduğunu ve kurtuluşun yalnızca Tanrı'nın lütfuyla mümkün olabileceğini savunmuştur. Bununla birlikte, Rönesans ve Reform hareketleriyle birlikte, hümanist düşünce yeniden canlanmış, insan aklı, bireysel yaratıcılık ve doğa bilimlerine olan ilgi artmıştır. Bu dönemde, Antik hümanist düşünceler yeniden keşfedilmiş sanat, bilim ve felsefede büyük ilerlemelere yol açmıştır. Böylece de modern dünyanın temelleri atılmıştır. O dönemde, Hristiyanlık ve Hümanizm arasında bir denge kurulmuş, bazı düşünürler bu iki dünya görüşünü sentezleyerek yeni bir anlayış geliştirmiştir.

İnsanların dogmatik kurallarla yönetildiği, gerçek iyi yaşamın bu dünyada değil de öbür dünyada olduğunun iddia edildiği, günahlardan kurtulmak için Tanrıya yalvararak insanın bu dünyadaki nimetlerden uzak durması ve Tanrı ile öbür dünyada tamamlanması gerektiği inancının egemenliği, insanın bu dünyadaki değerinin hiçe sayılmasına neden olmuştur. Hümanizm, bu yaklaşıma karşı çıkarak insanı Kilise baskısından kurtararak bozulan dengeyi insan lehinde değiştirmeyi amaçlamış ve bunu kendine göre başarmıştır. İnsanın bu dünyada kendini gerçekleştirdiği ve insanlığın bu dünyada anlam kazandığı bu süreç sonucunda Tanrı merkezli yaklaşım yerini insan merkezli yaklaşıma bırakmıştır. Kısaca, Hümanizm hem bireyi hem de toplumu ahlaki, siyasi, felsefi ve kültürel bağlamda şekillendirmiştir. Kendine insan hakları, demokrasi ve adalet gibi evrensel değerleri temel alarak insanın gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır. İnsana ve insanlığa verilen bu değer özellikle 20. Yüzyılda teknolojik gelişmelerin insan için hızlanmasına yol açmıştır.

Sonuç olarak Hümanizm; insanın özgürlüğüne, ahlaki değerlere ve evrensel ilkelerine duyduğu güçlü inançla, daha yaşanılabilir bir dünya inşa etme arzusunu taşıyan bir düşünce akımı olarak insanlığın gelişimi için sağlam bir temel oluşturmuştur. Ancak, insana teknoloji aracılığıyla daha da değer katma çabası, artık Hümanizmin bir adım ilerisi olan Trans-hümanizme insanı bağlamaktadır. Bu nedenle, insanın kendini aşarak bir üst seviyeye çıkmasını teknoloji aracılığıyla destekleyen Trans-hümanizm üzerine eğilmek bir gerekliliktir.

1.2. İnsanı Aşma Arzusu Çabasında Trans-Hümanizm

Hümanizm bizi Trans-hümanizme içerik olarak bağlamaktadır. Buna göre, Hümanizm ve Trans-hümanizm akımı arasındaki geçiş, insanın varoluşundaki değişim ve dönüşümü temsil etmektedir denilebilir. Hümanizmin temel amacı, insanın içsel değerleriyle saygın bir biçimde varlığını sürdürmesi iken Trans-hümanizm, teknolojiyi insan bedeni ve bilincinde kullanarak insanın kendi benliğini aşmasına vurgu yapmaktadır. Trans-hümanizm, insanın doğal sınırlarını aşma ve daha yüksek zekâya, uzun ömüre, hatta süper insan özelliklerine ulaşma arzusunu taşıyan bir düşünce hareketidir. “Trans-hümanizm; bir hareket, düşünme tarzı ve durum olarak, teknolojik araçlar vasıtasıyla, insanın zekâsı, fiziksel gücü ve beş duyusunun geliştirilmesi anlamına gelmektedir” (Shatzer, 2019, s.40).

Genel olarak bakıldığında Hümanizm, insanın içsel değerleri olan erdem, ahlak gibi alanlara odaklanmakta ve bu değerlerin bütün insanlık için evrensel olması gerektiğini savunmaktadır. Trans-hümanizm ise insanın biyolojik ve zihinsel sınırlarını aşma amacını taşır ve bilimsel olarak ilerlediği için de değerler genellikle ikinci planda kalır.

Trans-hümanizm terimi, günümüzde kullanılan anlamıyla, 1990 yılında fütürist düşünür Max More'un *Fütürist Bir Felsefeye Doğru* adlı makalesinde, insanların evrimle kazandıkları mevcut biyolojik durumlarından daha üstün hale gelmelerine yardımcı olmayı amaçlayan bir hareket olarak tanımlanmıştır. Trans-hümanizm modern bilim ve teknolojik araçlarla, insanların biyolojik, psikolojik ve bilişsel yeteneklerini geliştirmeyi ve mükemmelleştirmeyi hedefleyen fikirleri ve uygulamaları benimseyen ve hayata geçirmeye çalışan bir insan hareketi olarak bilinir (Can, 2023, s.118). Bu hareket, biyoteknolojiden nanoteknolojiye yapay zekâ aracılığıyla yapılan ilerlemelerin, insanın fiziksel ve bilişsel yeteneklerini artırabileceğini savunur. İnsanın makineyle bütünleşmesini ister ve insanın potansiyelini teknolojik müdahale ile genişletme konusunda olumlu bir tutum benimser.

Trans-hümanizm, insanı merkeze alan yaklaşım olan Hümanizmin bir adım önüne geçer ve ondan farklı olarak insanı bir bakıma meta olarak görür. Bu metayı

yine metanın yararına daha ileri götürmek ister. Dolayısıyla, burada en fazla faydayı sağlamak temel amaçtır. Buna göre, Trans-hümanizm aracılığıyla insan üzerinde teknoloji kullanılarak insanın önceden veya sonradan ortaya çıkan kusurlu insansı özellikleri bilerek ve isteyerek geri planda bırakılabilir. Teknoloji insana bu imkânı sağlar. Hatta insanın varlık yapısında bütünsel bir değişime dahi gidilebilir. Bunun sonunda da ölümü erteleme ve onu ortadan kaldırma vaadiyle bizi geleceğin Post-hümanı ile tanıştırır. “Trans-hümanizm ölümü ertelemek isteyen veya ölüm kaygısı duymak istemeyenler için bir çıkış noktası sunar ki bu da ölüm gerçekliğinden gelen kaygının daha da ertelenmesidir.” (Çadır, 2023, s.70) Bu durum kişiyi mutlu eder ve huzura kavuşturduğu için istenilen bir durum olarak ortaya çıkar.

Trans-hümanist teknolojilerin yaşamımızın içinde her geçen gün daha etkin olduğu, Robot-Androidlerin insan bedeniyle bütünleşerek insanın yaşamını birebir yönlendirir hale geldiği bu süreçte, insanın ontolojik ve ahlaki konumu da doğal olarak değişmektedir. Bu konuda Barney şöyle söyler:

Trans-humanizmin ölümsüzlük sınırlarını zorlayan bir girişimin ürünü olması gibi bilinçli bir robot gerçekliği ve Post-humanizm de büyük ölçüde insanların duygularının oluşturduğu etkileri mümkünse ortadan kaldırmak, değilse de onları minimize etmek için geliştirilmiştir. (Barney, 2004, s.224-231)

Gelecek teknolojilerinin etkilerini öngörerek çalışan Trans-hümanizm, teknoloji ile insan doğasının evrimini değiştirerek onu yeni bir evrim sürecine sokmaktadır. Bu evrim süreci bir anlamda insanın Tanrılaştığı, ancak aynı zamanda Tanrı'nın da öldüğü bir dönemi simgelemektedir. İnsan hem kendisini hem de aynı zamanda diğer varlıkları da yaratabilme olanağına sahip olmakta ve artık bedenine eklenen teknolojik araçlarla makine-insan haline de dönüşebilmektedir. Bu yeni varlık artık doğal bir insan değil, kontrol edilebilir ve kontrol edebilir bir Trans-humanıdır. Bu noktada Alan Turing bize yapay zekâ ile ortaya çıkabilecek bu yeni varlığı şöyle tanımlar: “Model olarak insan zekâsına sahip olan, ancak kendi otonomisine sahip ve belki de insan modelini geride bırakıp onun yerini alabilmeye muktedir bir makine” (Turing, 1950, s.433). Ortaya çıkan bu türün yeni bir yapısı olduğu gibi yeni bir yaşam alanı da doğal olarak olacaktır ve ilerleyen süreçte bu tür ve onun bir ileri aşaması olan Post-human egemenliğini kuracaktır. Ancak, bu süreçte biz sadece Post-human hakkında elimizdeki Trans-hümanist verilere dayanarak öngörülerde bulunabiliriz. Bu bağlamda, insan ötesi olarak nitelendirilen

Post-hümanizmin ne olduğunu incelemek tezimizin ilerleyen aşamalarını anlamak bakımından faydalı olacaktır.

1.3. İnsan Ötesi Olarak Post-Hümanizm

Post-hümanizm, Trans-hümanizmin bir sonraki aşamasıdır. Post-hümanizmde, artık insan ve insanın yapı değişimine uğramış biçimi ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte, tam olarak insan olmayan varlıkların da bilinç kazanarak diğer yapı değişimine uğramış varlıklarla etkileşime girmesi beklenmektedir.

“Post-hümanizm, Trans-hümanizmin ötesine geçen bir aşamadır. Post-hümanizm 21. Yüzyılda Trans-hümanizmin bir eleştirisi olarak ortaya çıkmıştır. İnsanlığın teknolojik gelişmeler yoluyla aşırı derecede değişebileceğine veya hatta ortadan kalkabileceğine inanmaktadır. Bu düşünce akımı, sadece insanları geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda insan-olmayan varlıkların da bilinç kazanabileceğini ve gelişebileceğini öne sürer. Yani insanın evrimsel gelişimi sonrasında ortaya çıkan potansiyel yeni bir varlık durumunu ifade eder. Yapay zekâ, biyoteknoloji ve evrimsel süreçler aracılığıyla ortaya çıkacak yeni varlıkları içerir. Bu bağlamda, Post-hümanizm, insanın doğasını ve potansiyelini radikal bir şekilde değiştirebilecek teknolojik ve bilimsel ilerlemelerin etik ve felsefi boyutlarını keşfeder” (Haraway, 1991, s.152).

Bu bağlamda Post-hümanizm, insanın doğasını ve potansiyelini radikal bir şekilde değiştirebilecek teknolojik ve bilimsel ilerlemelerin ahlaki ve felsefi boyutlarını keşfeder denilebilir. Post-human, Trans-hümanizmdeki ‘genişletilmiş insan’ düşüncesini aşarak varlığı yeniden yapılandıran bir biçim olarak insanlığın karşısına çıkmaktadır. Bu kapsamda, Trans-hümanizmin insanların yeteneklerinin artırılmasını, vücutlarının biyo-teknoloji ile geliştirilmesini ve yaşam sürelerinin uzatılmasını öneren yeni yaşam modeli, Post-Hümanizmde kendini gerçekleştirme olanağını bulmaktadır. Bu hareketin temel amaçları; yaşlanmayı durdurmak, insanın yaşam standardını düşüren ve hayatını tehdit eden hastalıklara karşı bağışıklık geliştirmesini sağlamak ve bu şekilde insan ömrünü uzatmak şeklinde ifade edilir (Yurdakul, 2021, s.113). Bu nedenle Post-hümanizmin temeli, Trans-hümanizmin olmasını istediği genişletilmiş insanının ilerlemesine bağlanmaktadır (Özdemir ve Başaran, 2021, s.30-51).

Post-hümanizmin insanlığın geleceği için sunduğu olasılıklar oldukça fazladır ki bunlar; insanlığın dönüşümü, insan ötesi varlıkların yaratılması ve insanlığın sonu

şeklinde (Binghamton University, t.y). Post-human, geleneksel insan anlayışının ötesinde olup, Post-hümanist bağlamda ortaya çıkan varlık da artık sadece biyolojik değil, aynı zamanda dijital bir varlık olacaktır. Böyle bir varlığın ortaya çıkışı ve kendi yaşam alanını oluşturması, insan için beklenmeyen ve hatta tahmin dahi edilemeyen birtakım sonuçlar doğurma potansiyeline de sahiptir. Post-hümanizm çağında artık insan ile makine arasındaki sınırlar bulanıklaşacaktır gibi gözükmektedir.

Geliştirilmiş biyolojik ve zihinsel kapasitesi artırılarak dönüşüme uğramış olacak olan Post-human, klasik varlık anlayışlarının sorgulanması gerektiği fikrini ön plana çıkaracaktır. Böylece, insanın konumu Post-hümanist dünya düzeninin kontrolü altına girme durumuyla karşı karşıya kalacaktır. Dolayısıyla insan, bugünden gelecekte karşılaşacağı problemleri artık korkuyla sorgulamaya başlamıştır. Hatta, Post-hümanist kuramcılar da teknolojik gelişmelerden, insan-dışı varlıkların potansiyelinden gelebilecek tehlikelere karşı tedbirli olmak gereğini şimdiden vurgulamaya başlamışlardır. I. J. Good, “Eğer insan dışı varlıklar, kendilerini kontrol altında tutmamıza izin verecek kadar uyumlu olursa, ilk ileri zekalı makine insanlığın yapması gereken son icat olacaktır” diyerek bir noktadan sonra insana ihtiyacı olmayan bir varlığı insanın son icadı olarak görmektedir (Aktaran Max Tegmark, 2019, s.179).

Tüm bu gelişmeler, bilinciyle hayatın merkezinde olan insanın yerini ileri teknolojik cihazların alacağı bir geleceği işaret etmektedir. İnternetin ve dijital araçların günümüzdeki kullanımına bakılırsa, gelecekte insanların kendi beyinlerini kullanmak yerine dijital makinelerin bilgi işleme yeteneklerini tercih etmeleri, şimdiden tahmin edilebilir bir durumdur (Akbaş, 2023, s.71).

Post-hümanistlerin, Hümanizmin odaklandığı insanın merkezi konumunu sorgulayarak insan-olmayan varlıklara daha fazla değer ve ayrıcalıklı statü verme ihtimalleri onları Hümanizm düşüncesiyle büyük bir ayrılığa sokmaktadır. Post-hümanizm, gelecekte insanlığın teknolojik gelişmeler yoluyla ne kadar değişebileceğini, dönüşebileceğini ve hatta nasıl ortadan kalkabileceğini bir uygulama olarak ortaya koyacaktır. Bilgisayarlar ve otonom robotlar şimdiden insanlara birçok alanda üstün gelmektedirler. İnsanın fiziksel yetersizliklerini kapatan teknolojiler insanın yerini almaktadır. Artık neredeyse üretim, iş ve eylemlerin kimin tarafından yapılacağı belirsiz hale gelmiştir. İnsan mı yoksa

teknoloji mi? Bunlardan hangisi yapılması gerekenlerin sorumluluğunu üstlenecektir? Bu bulanıklaşmada Hukuk, Ahlak, Siyaset ve Din kimin emrinde olacak ve kime hizmet edecektir?

Anlaşılabacağı üzere, sınırlar git gide belirsizleşmekte ve de bulanıklaşmaktadır. Bu gibi belirsizlikler ve bulanıklaşmalar toplumsal yaşamda gelecekteki sorunların da temel kaynağını olacak gibi gözükmemektedir. Bu durum, şimdiden gelecekle ilgili ahlaki tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Örneğin D. Haraway, *Cyborg Manifesto* adlı eserinde, insan ve makine arasındaki sınırların giderek belirsizleştiği bir dünyanın, Post-hümanist bir ahlakı nasıl şekillendireceğini tartışır. Ona göre, insan ve teknoloji arasındaki ayrımı sorgulayarak yeni bir ahlak ve düşünsel bir model oluşturmak mümkündür (Haraway, 1991, s.149-181). Diğer bir örnek de Nick Bostrom'un *Super intelligence: Paths, Dangers, Strategies* adlı eseridir ki burada Bostrom, yapay zekâ ile bilincin evrimine odaklanmaktadır ve Post-humanın potansiyelini derinlemesine ele almaktadır. Eserde, insanın ötesinde bir zekâ ve bilinçle karşılaşma olasılığını ve bu durumun getirebileceği tehlikeleri derinlemesine incelenmektedir (Bostrom, 2014, s.24-28). Anlaşılabacağı üzere bu düşünürlerin iddiaları, insanın gelecekteki evrimi konusunda ve Post-humanın yeni bir varlık olarak nasıl ortaya çıkabileceğini görmemizde ve anlamamızda yol gösterici olmaktadır.

Hümanizmden başlayan, günümüzde Trans-hümanizmle devam eden ve gelecekte Post-hümanizme dönüşecek olan bu evrimsel yolculuk, insanın doğasını, potansiyelini ve varlığını tam anlamıyla aşma sürecidir. Bu aşma sürecinde, insana yeni bir ekleme yapma veya insan olmaktan çıkma durumları ile karşı karşıya kalınmaktadır.

Artık insanlığın geleceğine doğru yeni bir yola çıkmanın vakti geldi. Sonsuz gençliğe giden fantastik bir yolculuğun vakti geldi. Şüphesiz ki risklerle dolu bir yolculuk ama aynı zamanda fırsatlarla da dolu. İnsanlığın en çok arzu duyduğu rüyasına ulaşmadan evvel bir çok köprüünün geçilmesi gerekecek bir yolculuk. şimdiki doğrusal dünyadan yarının artan dünyasına bir yolculuk... (Cordeiro & Wood, 2022, s.140)

Teknolojinin insanlığın önüne koyduğu Post-human senaryo, insanın varoluşunu ve toplumsal düzenini radikal bir şekilde dönüştürme potansiyeline sahiptir. Ancak, bu radikal dönüşümün sonuçlarını şimdiden göremeyeceğimiz de açıktır. Bu dönüşüm sürecinde adalet, hak, ahlak gibi sosyal sorumlulukların temel

değerlerinin gözetilmesi, insanlığın bu yeni aşamalara bilinçli bir şekilde ilerlemesini sağlayacaktır. Bu bağlamda, gelişen teknolojinin bize uzun vadede getireceklerine bakmak yerinde olacaktır.

2. BÖLÜM

HÜMANİZM'DEN POST-HÜMANİZM'E GELİŞEN TEKNOLOJİ

Tarihsel süreçte insanın daima eksik bir varlık olduğu iddia edilmiştir. Bu da insanı tarih boyunca sürekli bir tamamlanma arayışına sokmuştur. Bu tamamlanmaya ya doğada ya da doğa üstünde gerçekleştirmek isteyen insan, doğada yaşam mücadelesi verirken fiziksel yetersizliklerini alet kullanarak tamamlamaya çalışmıştır. İşte insanı diğer canlılardan ayıran başlıca unsur tam da burada ortaya çıkmıştır. İnsan sadece aletleri kullanmakla kalmayıp, aklını da kullanarak diğerlerinden ayrılmış ve belli amaçlar için yeni yeni aletler icat etmiştir. Geliştirdiği bu aletler sayesinde kendi ihtiyaçlarını karşılamayı başardığı gibi, çevresini ve doğayı da amaçları doğrultusunda şekillendirmiştir.

İnsanın özel amaçlı aletlerin yapımı ile başlayan teknoloji yolculuğunun günümüzde geldiği nokta, hayal gücümüzün sınırlarını artık aşacak hale gelmiştir. Birçok düşünür ve teknoloji ile uğraşan bilim insanları bu sınırların çok kısa bir sürede aşılacağına inanarak düşüncelerini toplumla açık bir biçimde artık paylaşmaktadırlar. İnsanın evriminin teknoloji kullanımı ile evrildiği, dönüşerek ilerlediği bilinen bir gerçektir. O halde insan, evrimini teknolojiden beslenerek sağlamaktadır denilebilir. Buna göre, teknolojinin gelişimine paralel olarak Hümanizm, Trans-hümanizme evrilmiştir diyebiliriz. O zaman Trans-hümanizm de Post-hümanizme evrilme potansiyelini kendi içinde taşımaktadır.

İnsanın merkezde olduğu ve insanın doğasının ve potansiyelinin önemsendiği bir dünya görüşü olan Hümanizme rağmen, teknolojinin gelişimi ve kullanımıyla birlikte, insanın doğasını ve potansiyelini değiştirebilecek yeni olanaklar ortaya

çıkıştır ve çıkmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ile bu gelişmelerin insan üzerine uygulamaları Trans-hümanizmin insan üzerindeki etkisini gözler önüne sermiştir.

18. Yüzyılla karşımıza gelen Sanayi Devrimi ile birlikte, makineleşme ve otomasyon süreçleri etkinlik kazanmış, insanın yerini alabilecek yapay zekâ ve robotlar gibi teknolojik sistemlerin geliştirilmesine adım adım olanak tanınmıştır. Bu süreçte de insanlığın yaşam tarzını, ilişkilerini ve dünya görüşünü derinden etkilemiştir. Bu etki, geleneksel hümanist paradigmadan uzaklaşıp, önce Trans-hümanist görüşe ardından Post-hümanist bir perspektife doğru kaymayı da beraberinde getirmiştir. Buna göre, teknolojinin evrimi ile Hümanizmden Post-hümanizme geçişin insanlık üzerindeki etkileri tartışmak bir gerekliliktir.

2.1. Teknolojinin İnsanlık Üzerindeki Etkileri

Teknolojinin evriminde Hümanizm, Trans-hümanizm, Post-hümanizme kadar geçiş süreci, insanlık üzerinde derin ve sarsıcı etkiler bırakma potansiyeline sahiptir. Teknoloji insanlara hem olumlu hem de olumsuz yenilikler getirmekte ve insanlar buna uyum sağlamakta doğal olarak zorlanmaktadır. Çünkü insanlar, teknolojinin sunduğu olanaklarla birlikte, yaşamlarını ve ilişkilerini yeniden tanımlamak ve buna göre düzenlemek zorunda kalmaktadırlar. Ayrıca, insanların doğasını ve potansiyelini dönüştürebilecek teknolojik gelişmeler, ahlaki ve sosyal sorumluluklarını da sorgulamalarına neden olmaktadır. Özellikle yapay zekâ, biyoteknoloji ve genetik mühendislik gibi alanlardaki ilerlemeler, insanlığın geleceğini belirleme potansiyeli bakımından önemlidir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde Elon Musk tarafından Tıbbi Araştırma Şirketi olarak kurulan 'Neuralink' şirketinin kuruluş felsefesi; motor becerilerini yitirmiş hastaların bilgisayar veya akıllı telefon cihazlarını zihinleriyle kontrol etmelerini sağlayacak teknolojiler geliştirmektedir. Son dönemlerde yaptığı 'Göster ve Anlat' etkinliğinde Musk, iki bireyin çip yardımıyla düşünerek iletişim kurmasına olanak tanıyan 'Kavramsal Telepati' fikrine değinmiştir (BBC News Türkçe, 2023). Hatta son dönemlerde bir bireyin zihnine yerleştirilen çip aracılığıyla sadece düşünce yoluyla bilgisayarda satranç taşlarını oynattığı görülmüştür. Anlaşılacağı üzere insan vücuduna uygulanan çipler, Trans-hümanist bilim insanların düşüncelerini gerçeğe dönüştürmüştür. Trans-hümanizm, hızla ilerleyerek sadece protez bir kol olmaktan

çıkması, artık çiplerle gelecekte belki de anılarımızın kaydedilip tekrar oynatılabileceği bir alan olmuştur. Musk çipin, gelecekte insanların konuşmadan iletişim kurmasına da olanak sağlayacağını öne sürmektedir (BBC News Türkçe, 2023).

Ortaya atılan fikirler gerek teknoloji bilimleri ile ilgilenenler gerekse Hukuk ve Felsefe alanında büyük tartışmalara yol açabilir niteliktedir. Bu noktada, insanın kendi bedeninin sınırlarını aşıp aşamayacağı ve bunun sonuçlarının ne olacağı uzun süredir gündemde olup, teknolojinin insanlık üzerine etkilerinden hareketle ‘Teknolojik ilerlemelerin insanın biyolojik ve zihinsel sınırlarını aşarak insanlığı kontrol altına alması gerçekten olası mıdır?’ gibi sorular insan zihnini zorlamaktadır.

Günümüzde insanlar, bilim ve teknolojinin ilerlemesiyle birlikte yaşam sürelerini uzatma, hastalıkları tedavi etme, fiziksel ve zihinsel kapasitelerini artırma gibi konularda artık teknolojiden yardım almaktadır. Biyolojik sınırları aşma konusunda, Kurzweil’in de belirttiği gibi genetik mühendislik, nanoteknoloji ve biyoteknolojiler gibi alanlardaki ilerlemeler, insan vücudunun işleyişini daha da iyileştirmek ve geliştirmek için yeni olanaklar sunmaktadır (Kurzweil, 2005; s.43-76). Bu teknolojiler, genetik hastalıkları düzeltebilme, organ nakillerini daha kolay hale getirme ve hatta doğal organ yaratma, protez ve implantların işlevselliğini artırma gibi alanlarda insan biyolojisinin sınırlarını artırmaktadır. Zihinsel sınırları aşma konusunda ise Bostrom yapay zekâ, nörobilim ve beyin-bilgisayar arayüzleri gibi alanlardaki ilerlemeleri, insan zihninin işleyişini anlamak ve geliştirmek için yeni fırsatlar sunarken beraberinde getirebileceği bazı tehlikelerin de olabileceğini öngörmektedir (Bostrom, 2014, s.44-48). Bu teknolojiler, zihinsel kapasiteleri artırma, belleği güçlendirme, öğrenme süreçlerini hızlandırma gibi konularda insanın zihinsel sınırlarını genişletebilir. İnsanın ürettiği teknolojiler sayesinde kendi biyolojik sınırlarını aşarak kendini nasıl yendiğini ve Trans-humana nasıl evrildiğini bu noktada açıkça görmekteyiz.

Yapay zekâ teknolojileri, insan yaşamında büyük etkiler yaratacak seviyelere ulaşmıştır ve daha fazlasına da ulaşacak gibi gözükmektedir. Yapay zekâ, bir insanın 180 yılda edineceği bilgi ve beceriyi bir günde öğrenebilme kapasitesine sahiptir. Böyle bir genel yapay zekânın tam olarak uygulanması bir kez başarılı olduğunda, insan zekâsını aşan yapay sistemlerin hızlı bir şekilde gelişmesi beklenmektedir. Kendisini geliştirebilen, tasarımını yenileyebilen ve yazılımını güncelleyebilen bu sistemler,

her yeni sürümde daha zeki hale gelebilme olanağına sahip olabilmektedir. Örneğin, *Better Than Us* adlı filmde Arisa adında bir robot, ailesini korumak için programlanmış ve insan duygularını anlama yeteneğine sahip özel bir robottur. Arisa'nın programlandığı ana görev, bir aileyi korumaktır. Bu, robotların insani duyguları ile ailevi bağları anlama ve bunlara tepki verme yeteneklerini sorgular. İnsanları gözlemleyerek davranış ve tepkilerini analiz eden Arisa, birçok alanda insanlardan çok daha hızlı öğrenmektedir.* Bu film, bize Teknoloji ve insanlık arasındaki ilişkiye dair derinlemesine düşünceler sunar (Abdrashitov & Andryushchenko, 2018–2019).

Anlaşılabacağı üzere Trans-hümanistler için yapay zekâ, insanın evriminde zorunlu bir araç olarak görülmektedir (Can, 2023, s.124). Ancak, bu potansiyel ilerlemelerin getirdiği ahlaki sorunları da göz ardı edemeyiz. Örneğin, insanların genetik mühendislik yoluyla toplumca kabul görüp istenilen özellikleri seçmeye çalışması, biyonik implantların kullanımıyla insan doğasının değişmesi, uzun yaşam süreci, insanın yaratıcılığı ele alması gibi konular ahlaki, dini ve politik tartışmalara fazlasıyla yol açmaktadır. Bu nedenle, teknolojik ilerlemenin insanın biyolojik ve zihinsel sınırlarını aşma potansiyelini değerlendirirken, kontrollü olarak özellikle ahlaki ve sosyal boyutların da dikkate alınması önemlidir.

2.2.Yapay Zekâ (Artificial Intelligence- AI)

Teknolojik ilerlemenin temel ve en önemli bir unsuru haline gelen yapay zekâ “İnsan beyninin karmaşık işlevlerini taklit etmek ve bazı durumlarda aşmak için öğrenme, mantık, problem çözme, algı ve dil gibi yetenekler geliştiren bilgisayar sistemleri” olarak tanımlanmaktadır (Global Tech Mag., 2023). Bu tanım ayrıca teknolojinin insan hayatı, toplum, kültür, felsefe üzerine etkilerini de kapsayacak şekilde şekillenmiştir. İnsan beynini ve zihni modelleri dijital alanda birleştirerek bir anda sayısız bilgiye kolayca ve hızlıca erişimin mümkün olduğunu görenler, yeni bir ‘dijital zihin’ yaratarak beynimizin biyolojik sınırlarını aşmak için öneriler getirmeye başlamışlardır (Tegmark, 2019, s.220). Bu durum, Trans-hümanist dönemde insana entegre edilmiş teknolojinin artık biyolojik bir parça olmaktan çıkıp, algı ve düşünce dünyamıza etki ederek kendini aşma durumuna geldiğini göstermektedir.

Yıllar önce Kurzweil, teknolojik gelişmelerin beklediğimizden daha hızlı ilerleyeceğini ve insan zekâsını ötesine geçeceğini öne sürmüş ve bu gelişmenin insanlık tarihi için bir dönüm noktası olacağını iddia etmiştir (Kurzweil, 2005, 393-406). Kurzweil, bu konudaki iddiasında haklı gibi gözükmemektedir. O, yapay zekânın insan zekâsını aşması ile birlikte, insanlar ve makineler arasındaki sınırların belirsizleşeceğini öne sürerek, zamanında bizi öngörülemeyen bir gelecek düşüncesine sevk etmiştir. Bu belirsizliğin bilinçli insanlar üzerinde korku ve kaygı yarattığı da bir gerçektir.

Yapay zekâ sinir ağları, insan beynini örnek alarak tasarlanmıştır. İnsan geliştikçe ve değıştikçe yapay zekanın buna bağılı olarak gelişmesi de olasıdır. Ancak, insan beyninin karmaşıklığı tam anlamıyla çözülebilmesi durumunda tam anlamıyla bir Post-human yaratmak mümkün olacaktır. İnsanlık, tarih boyunca sürekli gelişerek daha zeki hale gelmiştir. Yapay zekâ da benzer bir gelişim sürecinden geçiyorsa, gelecekte nasıl bir hale geleceğı, ne kadar bağımsız olacağı ve insanlarla uyumunun nasıl olacağı oldukça belirsiz bir konudur. Bu belirsizliğin yarattığı endişeleri olası gelecek senaryolarını göz önünde bulundurarak çalışmamızın ileriki bölümlerinde daha detaylı olarak tartışacağız.

Görüldüğü üzere artık teknolojik gelişmeler, dönüşümünün başat unsuru haline gelmiştir. Teknoloji geliştikçe insan da gelişmekte, kendi fiziksel ve zihinsel sınırlarını dönüştürerek aşmaktadır. Yeni teknolojiler sayesinde, artık bilgilerin ilgili kişilere ve kurumlara ulaşması saniyeler içinde gerçekleşmektedir. Örneğin, akıllı robotlarla birçok ameliyatı hibrit ya da tam otonom olarak gerçekleştirebilmekte, tıp doktorları kilometrelerce uzaktan ameliyatları yapabilmektedir. Bir başka örnek ise Güney Kaliforniya Üniversitesi'ndeki Artificial Intelligence in Society (CAIS) Merkezi'nde de Los Angeles'ta bir deprem meydana geldiğinde su dağıtımının nasıl gerçekleştirileceğini belirlemek için yapay zekanın nasıl kullanıldığıdır. Buna göre, şehir altyapısının eskimesi ve popülasyona göre su dağıtımının nasıl olması gerektiğinin analizini yapılması hedeflenmektedir. Stanford Üniversitesi'nin yürüttüğü bir projede ise yapay zekâ kullanılarak, uydu fotoğraflarının analiziyle farklı bölgelerdeki yoksulluk ölçülmektedir. Bu sayede ekonomik yardımın yapılacağı yerler arasında öncelikler belirlenebilmektedir (Independent Türkçe, 2020). Aynı şekilde örneğin; Japonya'da, Kyushu Üniversitesi, ulusal düzeyde

uygulanabilecek AI tabanlı bir tahliye yönlendirme sistemini 2027 yılına kadar geliştirmek için çalışmalarını sürdürmektedir (UNESCO, 2021). Kısaca, insanın zihninin içine sığmayan hayal gücü önce teknolojiyi yaratmasını sonra geliştirmesini sağlayarak kendi bedensel ve zihinsel sınırlarını aşmasına olanak tanımıştır.

2.3. Fiziksel ve Zihinsel Yapının Post-humana Dönüşümü

Genel olarak bakıldığında, özellikle son yıllarda insanlık hem büyük bir teknolojik atılım gerçekleştirmiş hem de bunu kendi üzerine uygulama olanağı bulmuştur. Ancak, teknolojinin insanın kendi üzerine uygulanması bir taraftan destek alırken bir taraftan da insan üzerine uygulanan teknoloji üzerinden sorulması gereken belli başlı sorular ve sorunlar ortaya çıkmıştır. Bunlar: Tüm bu teknolojik gelişmeler insanlık için ne anlama gelmektedir? İnsanlık nereye evrilmektedir? Trans-hümanizm sonrası Post-hümanizm döneminde bizi neler beklemektedir? Human hangi boyuta evrilmektedir? gibi sorulardır. İnsanı heyecanlandıran geleceğe dair bu soruların özünde biraz ümit, biraz da kabul edilebilir bir biçimde derin kaygı ve korkular da vardır.

Hümanizmden Post-hümanizme insanın yaşadığı dönüşümün sürecinde, insana dair bazı özellikler zamanla azalırken, başka bazı özellikleri de ön plana çıkmaktadır. Bilindiği üzere, bu evrimsel süreç sabit kalan veya biten bir süreç değildir. Artık insan evriminin geleceği büyük ölçüde teknolojik unsurlarla etkileşimine bağlı olacaktır. Genetik mühendisliği ve sibernetik devrimler insanın görünüm ve vücudunun istediği doğrultuda değişmesini mümkün hale getirmiştir ve bunu daha da ileri götürecektir. Bundan sonra insanın evrimi doğanın inisiyatifinden yani doğal seçilimden ziyade, kişi ve kurumların talepleri doğrultusunda şekillendirilecek gibi gözükmektedir. Bununla birlikte, insanın genetik yapısını değiştirme ahlaki açıdan oldukça hassas bir konudur. Evrimi ve insanlığın geleceğini etkileyen bu tür müdahalelerin ahlaki boyutları ve uygulama sonuçları dikkatle incelenmesi gereken bir konudur.

Hemen hemen tüm Trans-hümanistler, biyolojik evrime inanmaktadır. Onlara göre, bugüne kadar binlerce yıl süren doğal evrim süreci, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin devreye girmesiyle artık yeni bir aşamaya geçmiştir. Bu yeni aşamada insan, doğanın kontrolünden çıkarak kontrolü eline alıp kendi kaderini belirlemeye

başlayacaktır. Max More, Trans-hümanizmin bu yönünü önceden net bir şekilde ifade etmiştir: “Artık Tanrı yok, inanç yok, geri çekilme yok. Eski biçimlerimizden, cehaletimizden, zayıflığımızdan ve ölümlülüğümüzden kurtulalım!” (Aytepe, 2023, s.150).

İnsanlık var olduğu tarihten bugüne kadar her zaman ölümsüzlüğü istemiştir. Örneğin, Homeros'un “Homeric Hymns” adlı eserinde geçen mitolojik hikâyede;

Eos sabahın tanrıçasıdır ve her sabah gökyüzünü aydınlatarak güneşi karşılar. Bir gün, Eos, Troia'nın prensi Tithonos'a âşık olur. Eos, Tithonos'un ölümsüz olmasını isteyerek Zeus'tan ona ölümsüzlük vermesini diler. Zeus, Eos'un dileğini kabul eder ancak Eos, Tithonos'un yaşlanmaması için dilekte bulunmayı unuttur. Bu nedenle, Tithonos ölümsüzlüğe sahip olur fakat zamanla yaşlanmaya devam eder. Yaşlandıkça giderek daha da zayıf ve çelimsiz bir hale gelir. Sonunda, durumu o kadar kötüye gider ki, Eos onu bir odada hapsederek kapıyı kapatır. Tithonos, sonunda sesini bile kaybeder ve bir çekirgeye dönüşür, bu da sürekli ses çıkararak yaşamının geri kalanını geçirir. (Erhat, 1996, s.96)

Yaşamın doğal akışına karşı gelmenin sonucu olarak mı çıkmıştır bu trajik son? Ölümsüzlüğün cazibesi, birçok mitolojik öyküde olduğu gibi burada da insan için en güzel olana değil, tam aksine, insanın doğasına aykırı isteklerin onu hazin bir sona sürüklediğini göstermektedir. Peki ölümsüzlük arzusu ile yanan insanın teknolojik bir çağın evrilmiş ve dönüşmüşü olarak ortaya çıkan Post-humanda durum ne olacaktır? Bedensel ölümsüzlüğün yerini zihinsel ölümsüzlük mü alacaktır?

Kurzweil, insan beyninin işleyişinin bilgisayarlara yüklenmesiyle, insanlığın dijital olarak ölümsüzlük kaynağını ortaya çıkaracağını belirtmektedir (Özkul, 2013) Yapay zekâ aracılığıyla teknolojik ölümsüzlük, insanın beyindeki bilgilerin bir makine ya da robota aktarılması sonucunda ulaşılan zihinsel ölümsüzlüktür. Bununla birlikte, beyin transferini temele alan bu teknolojik gelişmenin bir ‘Ben’ sorununu oluşturacağına kesin gözüyle bakılmaktadır (Korlaelçi, 1995, s.38). Bu, bireysel benlik durumumuzun yanı sıra toplumsal olarak bizi nasıl bir duruma götürecektir?

İleri teknolojinin bedenine girilmesi ile birlikte, var oluşumuza anlam katan, insan olmamıza neden olan duygularımızdan uzaklaşma tehlikesi kaçınılmazdır. Trans-hümanistler, gelecekte Post-humanların sadece kendi acı korku ve kaygılarını değil, dünya üzerindeki tüm canlı varlıkların olumsuz duygularını da

ortadan kaldırabileceğine inanmaktadırlar. Onlara göre, olumsuz duyguların tamamen yok edilmesi, tüm duyarlı yaşam formları için mümkün hale gelebilir. (Huberman, 2020, s.70)

Artık, her şey yapay zekanın egemenliğine bırakılacak ve ‘Ben’den vazgeçme durumu söz konusu olacaktır. Bedensel bir ‘Ben’den vazgeçerken zihnimizin bir başka varlık içinde yaşamını sürdürmesi bizi ölümsüz kılacak mıdır? Buradaki sorun; teknolojik ölümsüzlükte ortaya çıkacak olan yapay zekâ ve kişiye ait beynin bir araya gelmesiyle oluşan Ben’in birbirleriyle özdeşlik sağlayıp sağlamayacağıdır (Aktürk, 2014, s.29; akt. Aysel Demir, 2018, s.101) Jeffrey Deitch’in de belirttiği gibi

“İçinde bulunduğumuz post-modern çağ, öz benliğin parçalara ayrıldığı bir geçişkenlik olarak nitelendirilebilir. Belki gelecek “Post-Human” dönem, öz benliğin yeniden yapılandırılmasıyla nitelendirilecektir. Öz benliğin yeni yapısı, doğal olmaktan ziyade kavramsal olacaktır” (akt. Riggs, 2015, s.91).

Trans-human yarı insan yarı mekanik veya yarı üstün biyolojik donanıma sahip olurken, Post-human tamamen geliştirilmiş ve tam anlamıyla teknolojik yapıda ve bilinen biyolojik insan yapısına nazaran süper güçte olabilme gücüne sahip olacaktır. Post-human türü mevcut insan kapasitesini tahmin edemeyeceğimiz bir hızda kökünden değiştirerek bilinen insanı aşabilecektir. Kısacası, artık ‘insan’ olmaktan çıkarak mevcut insan standartlarının tamamen değişmesiyle yeni bir tür ortaya çıkacaktır (Bostrom, 2014, s.93).

İnsanlar, ölümsüzlük arayışıyla hareket ederek zekalarını geliştirip ve vücutlarına uyguladıkları yeni tekniklerle yaşam sürelerini uzatmaktadırlar. Bu evrim, tam anlamıyla bir dönüşümü temsil etmekte ve bu dönüşümün sonucunda ortaya çıkan 'teknolojik insan', insan vücudunun ötesinde, yapay yollarla üretilmiş ve doğal organların işlevini üstlenen teknolojik uzantılarla tanımlanmaktadır (Demir, 2018, s.97). Ancak bu yeni tanımlama her alanda yeni düzenlemeleri de beraberinde getirecektir.

Özellikle Hak, hukuk, adalet, özgürlük alanında yeni düzenlemeler Post-human’ın ihtiyaçlarına göre belirlenecektir. Teknolojik gelişmeler ve bireysel özgürlüklerin artmasıyla bugünkü Trans-human, artık haklara sahip olma seviyesine ulaşmıştır. Gelecek süreçlerde ise bunun Post-human haklarına dönüşmesi

beklenmektedir. Post-hümanizm döneminde, yapay zekâ ve ölümsüz insanlar temelinde, geleneksel insan hakları yerini daha geniş bir perspektifte ‘üst insan’ haklarına, daha dar anlamda ise robot haklarına bırakacak gibi görünmektedir. Tarih boyunca insanlık, bilinçli veya bilinçsiz şekilde ‘üst insan’ olma hedefiyle kendi yolunda ilerlemiştir (Demir, 2018, s.98). Bu çerçevede, Nietzsche en parlak örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Nietzsche insanın zaaflarını bir kenara bırakarak güçsüz kılan her şeyden uzak durulması gerektiğini iddia etmiştir. Onun üst insanı, bilinçli bir şekilde kendine özgü değerler yaratarak karar alabilen bir bireydir. *Böyle Buyurdu Zerdüşt*’te hedeflediği üst-insanlara şöyle buyurur: “Yukarı mı çıkmak istiyorsunuz? O halde, yalnızca kendi bacaklarınızı kullanın. Başkalarının sırtına ve kafasına oturmayın” (Nietzsche, 1964, s.312).

2.4. Doğaya Etkileri

İnsan teknoloji aracılığıyla daima kendine zihinsel ve bedensel olarak katkılar sağlayarak ilerleyip gelişmektedir. Peki bunun doğaya olan etkileri yok mudur? Elbette vardır ve yaşanan bu teknolojik gelişmeler insan evriminin yanında doğanın evrimini de değiştirmektedir.

İnsanın varlığı ve beraberinde getirdiği teknolojik gelişmeler iklim değişikliklerine, kaynakların tükenmesine ve doğal çevre bozulmasına yol açmaktadır. Bilindiği üzere bu bozulmaya gerçekte human neden olmaktadır. Örneğin, gelecekte Sera Gazı salınımlarına bağlı olarak sıcaklık artışı, buzulların erimesiyle deniz seviyelerinin 10-20 cm yükselmesi ve bunların sonucunda kuraklık veya sel gibi iklim sorunlarının artması beklenmektedir. Sıcaklık artışı, içme suyu sıkıntısından bulaşıcı hastalıklara kadar birçok soruna neden olacak, tarımda ve üretimde sıkıntılar başlayacak, böylece gıdaya erişimde zorluk yaşanacaktır. Kısaca, doğal kaynakların kullanımında büyük sorunlar insanlığı beklemektedir (Brown, 2006, s.17- akt. Demir 2018, s.64)

İnsanlar, doğayı hem bir kaynak hem de bir sığınak olarak görmüş ama Sanayi Devrimi’nden sonra da doğa daha çok bir ‘kaynak’ olarak görülmüştür. Bu da ekolojik dengenin bozulmasına neden olmuştur. Felsefi olarak bakıldığında bu durum, insanın doğayı kontrol etme arzusuna işaret eder (Rolston, 2002, s.517-530). İnsan, ileri teknolojiyi kullanırken çevreye hem zarar verebilmekte hem de yine ileri

teknoloji ile çevreyi korumayı amaç edinebilmektedir. Bu noktada Lovelock, teknoloji ve çevre politikaları ile insanların ve dünyanın sağlığını koruyacak stratejilerin benimsenmesi gerektiğini vurgulamıştır (Lovelock, 2006, s.103). Artık iklim değişikliği ve çevresel tahribatın etkilerine karşı uygun bir biçimde teknolojik ve politik çözümler üretmek gerekmektedir.

Günümüz insanının kendini geliştirmeden, planlama yapmadan gelişi güzel çoğalmasının dünyaya olumsuz etkisi oldukça fazladır. İnsan nüfusunun çoğalması ile doğal kaynakların aşırı kullanımını doğal olarak artmaktadır. Bu da beraberinde atıklarla ortaya çıkan çevre kirliliğini de getirecektir. Birbirleriyle bağlantılı sarmal bir etkiye sahip olan bu durum, birçok ekosistemin bozulmasına ve doğal olarak biyoçeşitlilik kayıplarına neden olmaktadır ve olacaktır. İnsanın aşırı üretmesi, su ve gıda kaynaklarını bir süre sonra yetersiz kılacak, su kıtlığı ve tarım alanlarındaki azalma, gıda kıtlığına da sebep olacaktır. Bu durum, sürdürülebilir yaşamı ciddi bir şekilde tehdit etmektedir. Demir'in de vurguladığı gibi;

İlkçağdan itibaren doğayı, evrenin özünü anlamaya çalışan insan, çağlar ilerledikçe kendi var oluş çabasında doğanın dengesini bozmuş ve sonuçta doğa, iklimdeki olumsuz değişimlerle insana geri dönmüştür. İnsan bu çıkmazdan en başta doğayı koruyarak, daha sonra kendini ve diğer nesilleri koruyacak önlemler olarak kurtulabilir. (Demir, 2018, s.73)

Bu nedenle, human'ın evrilerek doğal kaynakları daha az tüketen ve ona daha az ihtiyaç duyan Post-humana (makine-insana) zorunlu olarak dönüşmesi gerekecektir ve hatta bunu yapmak zorunda bırakılacaktır.

Anlaşılabileceği gibi, insanın bugünkü tüketim alışkanlıkları ve çevresel politikaları devam ederse ne yazık ki doğa ciddi bir şekilde tehlike altında kalacaktır. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'ne (FAO) göre, dünya çözülmesi gereken bir sürü sorunla karşı karşıya ve dünya nüfusunun 2050 yılına kadar 7,7 milyardan 10 milyara çıkması beklenmektedir (FAO, 2022). Küresel nüfus artışı bu noktada en büyük sorundur. Eğer humanın ihtiyaçları ve yaşam şeklinde herhangi bir değişim oluşmaz ise bazı kaynakların tükenmesi ciddi sorunlar ortaya çıkacaktır. Dünya, bu tüketim toplumunun her şeyin sonunu getirme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Daha yaşanabilir bir dünya arayışında insan, var olanları yok etmekle meşguldür. Doğadaki temel kaynakları yok eden insan, iklimi de değiştirerek kendi sonunu hazırlamaktadır. O halde istenen 'daha yaşanabilir bir dünya' için insanın değişime ve dönüşüme uğraması bir zorunluluk gibi gözükmektedir.

Dünya, insani ihtiyaçların kontrol edilebilir olduğu, daha iyimser bir senaryo ile yaratılan bir varlığa ihtiyaç duymaktadır ki Trans-hümanizm ve Post-hümanizm bu ihtiyaç sonucu ortaya çıkmıştır. Bu iki hareket sonucunda doğa rahatlayacak ve evrimini kendi yönünde tekrar yapılandırmaya başlayacaktır. Daha yaşanabilir bir dünya yaratmak adına evrilmesi olumlu görülen Post-human sayesinde, bu kaynakların korunacağı düşünülmektedir. Eğer Post-human varlıklar daha az biyolojik ihtiyaca sahip olursa, bu durum su, gıda ve diğer doğal kaynaklara olan talebi azaltacaktır.*

Bütünsel olarak bakıldığında, tüketim toplumunu yaratan Kapitalizmin sebep olduğu küresel ekolojik yıkımın yaşandığı bir dönemde olduğumuzu kabul etmemiz gerekir. Günümüzde Antroposen*** olarak adlandırılan bu çağda doğanın yoğun kullanımı, teknolojinin çevresel sorunları çözme kapasitesine olan inancı fazlasıyla artırmıştır. Antroposen çağında insan, ekolojik sorunların, küresel ısınmanın, ekosistemlerin yaygın bir şekilde yok edilmesinin ve biyoçeşitliliğin ürkütücü kaybının sorumlusudur (Kolbert, 2019, s.297-303). İnsan doğayı koruma sorumluluğunu yerine getirememektedir ve dolayısıyla, doğa bu durumu bir takım iklim olayları ile insanın yüzüne vurmaktadır. Doğayı korumak ve insanın kontrol edilmesi için artık gerekli tedbirlerin alınması şart olmuştur. Böylece, insanlığı Post-humanı götüren süreç başlamıştır. O halde çevresel sürdürülebilirlik için hem insanın dönüşümü hem de toplumsal dönüşüm başlamıştır.

İnsan merkezli düşüncenin ötesine geçmeyi amaçlayan Post-humanizm, olumlu anlamda kendi içinde hem doğaya karşı hem de var olanlara karşı ahlaki değerlerle önümüze gelmektedir. Bu nedenle de doğayı ve insanlığı tatmin edecek çözümler üretmesi beklenmektedir. Özellikle, biyoteknolojinin de katkısı ile insanoğlunun daha az veya daha yapay farklı besin kaynaklarına ihtiyaç duyması sağlanarak doğayı tüketmenin önüne geçilmektedir. Artık Post-humanlar, gelecekte çevresel zararı en alt düzeye indirecek biçimde tasarlanma olanağına sahip olacaktır. Ancak ve ancak Post-humanist dönemde insanlar, doğayı koruma ve sürdürülebilir bir çevre yaratma konusunda daha etkin olma kapasitesine sahip olabilirler.

Gelişmiş ileri teknolojiler sayesinde doğanın korunarak daha yaşanabilir bir dünyaya ulaşma ideali ortaya konabilir. Çünkü Post-humanlar yapay-sentetik

*Antroposentrizm, insanları doğanın merkezine yerleştirir ve doğanın değeri yalnızca insan ihtiyaçları açısından değerlendirilir. (Mitcham, 2005, s.22)

ortamlarda kendilerini var ederek çevreye zarar vermeden dijital olarak yaşamlarını sürdürebilme olanağına sahip olabilirler. Bu da doğal olarak Dünyanın ekolojik çevresine baskıyı azaltabilir.

Artık insanın var olan fizyolojik, biyolojik, kimyasal ve psikolojik özelliklerini teknoloji ile aşan yeni bir varlık ortaya çıkmaktadır ve humanla birlikte ortak bir yaşam içinde bulunma durumunda kalacaktır. Örneğin, Asimov'un üç robotik yasası (Asimov, 1950, s.40) robotların insanlarla birlikte nasıl yaşaması gerektiğine dair beklentileri bize sunmaktadır. Ancak, bu yasaların gerçekten insan-robot etkileşimleri için ne denli gerçekçi olabileceğine dair varsayımdan öte bir şey yoktur. Asimov gerçekte yasalarını, çeşitli durumlarda insanlarla robotlar arasındaki etkileşimdeki esneklik eksikliğini araştırmak için bir araç olarak kullanmıştır. Eylemleri insanlara veya insan çıkarlarına zarar verebilme ihtimali olan robotlar için hesap verebilir bir mekanizma tasarlamış, bu mekanizmaya paralel bir sorumlu robot yasaları dizisi önermektedir.

Alternatif yasalar (1) robotik sistemleri geliştiren ve dağıtanların sorumlulukları açısından sistem güvenliğini, (2) dinamik sosyal ve bilişsel ilişkilere katıldıkça robotların yanıt verme yeteneğini ve (3) bir robot olarak kontrolün sorunsuz aktarımını vurgulamaktadır. Asimov'un üç robot yasası: 1.Bir Robot, bir insana zarar veremez, ya da zarar görmesine seyirci kalmaz. 2.Bir robot, birinci yasayla çelişmediği sürece bir insanın emirlerine uymak zorundadır. 3.Bir robot, birinci ve ikinci yasayla çelişmediği sürece kendi varlığını korumakla yükümlüdür. (Asimov, 1950, s.45)

Fütürist David Roden ise ortaya çıkan bu yeni varlıkların tamamen yeni tür ahlaki ve ontolojik kategoriler gerektirebileceğini öne sürmektedir (Roden, 2015, s.20). Yapay zekâ ile desteklenecek olan bu varlıklar insandan çoğu yönde daha ileride olacak gibi gözükmektedir. Teknoloji ile ontolojik yapısı değiştirilen bu varlık; yeni bilince, yeni kural ve haklarla yeni öğretilere sahip olacaktır. Ortaya çıkan bu yeni varlıkların var olan insan varlığı ile kesişimi her şeyin yeniden belirleneceği sürece işaret eder ki bu yeni bir dünya düzenidir. Roden de bu yeni kategorilerin, Post-hümanist düşüncenin önemli bir parçasını oluşturduğunu, gelecekteki teknolojik ve biyolojik gelişmelerle birlikte varlıkların ahlaki ve ontolojik statülerini yeniden tanımlamanın zorunluluğuna vurgu yapar (Roden, 2015, s.22). Bu noktada, akıllı tasarımın nasıl oluşturulacağına dair ahlaki sorunlar ortaya çıkacaktır. Bu sorunlar üzerine tartışmamız üçüncü bölümde detayları ile yer almaktadır.

3. BÖLÜM

POST-HUMAN'IN AHLAKİ DURUMU

İnsanın Post-human yolculuğunda ahlaki kurallar olmazsa olmaz koşullardır ve dijitalleşmenin hayatımıza girmesiyle dijital dünyanın ahlakı da evrende yerini almaktadır ve fazlasıyla da alacaktır. İnsanla veriyi birleştiren onların birbirlerine dokunmalarını birbirleri ile etkileşim içine girmelerini sağlayan şey dijitalleşmedir ve bu insan ile dijital, insan ile insan, insan ile doğa arasında yeni sorular ve yeni cevaplar üretmektedir. Her soru ve cevap, her deneyim bizlere veri biriktirme imkânı sunmaktadır. Deneyimlerle biriktirilen veriler, insanın başlangıcından bugüne kadar değişim ve dönüşümle birlikte ahlaki normlarını belirler. Aynı şekilde gelecek açısından, Post-human dönemine ait bu hayat alanlarının da normları bu dijitalleşmenin deneyimlenmesi ile oluşur. İyiye ve dolayısıyla olması gerekene doğru yola devam edilir. Bu döngü, insanlık tarihi boyunca böyle olmuştur.

Peki teknolojik anlamda evrilmesini incelediğimiz insanın, humandan Post-human'a olan yolculuğunda değişen başka parametreler neler olacaktır? Yalnızca bu evrimle teknolojinin insan bedenindeki değişimleri ve dönüşümleri ile sınırlı mı kalacaktır yoksa bunun yaşam içindeki değişimleri ile birlikte ahlaki değerler de aynı oranda değişecek midir? Bu çok önemli bir noktadır. Çünkü gelecekte eğer insanın yapısı değişiyorsa, doğal olarak insanın yaşamındaki değerler de değişecek ve ortaya çıkan duruma Humanın veya Post-humanın uyum sağlaması gerekecektir. Gelecek ile ilgili her bir senaryo için toplumsal değişimlerin insan hayatına etkisi olacaktır.

Tarih boyunca bakıldığında insanların bazen kendi geleceklerini ahlaki, siyasi, dini vb. yönden kendilerinin belirlediği görülür. Ancak, bazen de teknolojiyi yaşamının odağına koyan insan, mükemmel varlığı arar ve buna göre de kendine ahlaki ve siyasi alanda kendini gerçekleştiren bir Post-human yaratır. O halde gerçek olan bir şey var ki o da insanın daima iyi veya kötü de olsa bir evrilme içinde olmasıdır.

Bununla birlikte, insanın Post-humana evrilmesi sürecinde dijitalleşme temel nitelik olarak karşımıza çıkacaktır. Post-Human'ın diğer varlıklarla iletişim kurmasını sağlayan şey dijitalleşme olacaktır. Dijital gelişmeler neticesinde Post-Human hayal kurabilecek, istediği Avatari[†] yaratabilecek hale gelecektir. Dolayısıyla, bu dijital varlık yapılan yüklemelerle zamanla hem insanla etkileşime girecek hem de kendi dünyasında makine öğrenmesi ile kendine göre kararlar alabilecek düzeye gelecektir. Makine öğrenmesi, karmaşık verilerden bilgi çıkarabilen bir sistem olup genellikle insanlar tarafından programlanır ve eğitilir. Ancak makinelerin kendi başına düşünebilecek veya karar verebilecek bir varlık olması için daha fazla gelişme ve teknolojik ilerleme gerekmektedir.

Bugünün teknolojisi ile Post-human makine öğrenmesi ile belirli koşullara göre kararlar alabilir. Ancak bu kararları vermeden önce bugüne kadar ki verilerin yüklemeleri ile sonuçlar oluşturacaktır. Ayrıca ahlaki kurallar, toplumsal normlar gibi konularda makine öğrenmesi modellerinin kendi başına karar verme yeteneği henüz bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Post-human veri yüklemeleri ile önce insanı sonra da bilgileri karşılaştırıp sonuçlara ulaşarak zamanla kendini aşabilme olanağına sahiptir. Dolayısıyla, burada görecelilik kavramıyla karşı karşıya kalınacaktır. Bu da Post-humanlar arasında özellikle ahlaki normların değişebilir olmasına imkân sağlayacaktır. Ancak her geçen gün Post-humanın kendini geliştirmesi ile ahlaki normlar da yetersiz kalacaktır. Bu bağlamda, Post-humanın evrilmesiyle ortaya çıkan bu süreç ahlaki da kendine göre evirecektir.

3.1. Ahlakın Post-humanist Döneme Kadarki Serüveni

Ahlak'ın çıkış noktası Latince e Ethica (ethics) kelimesi ile karşılanmaktadır. Bu kelime, "karakter, kişisel eğilim" anlamına gelen Eski Yunanca êthos (ἦθος) kelimesinden türemiştir. Bu kelime, Eski Yunanca êthikós (ἠθικός) kelimesine dönüşmüştür. 15. yüzyılda Eski Fransızca éthique terimi aracılığıyla İngilizceye girmiştir (Hoad, 1993, s.362). Dilimizde bu anlamda kullanılan Ahlâk kelimesinin Arapça h-l-k kökünden türediği ve klasik sözlüklerde genellikle Arapçada "halk" kelimesiyle aynı kökten gelen "hulk" veya "hulûk" kelimelerinin çoğulu olduğu belirtilir. Bazen de halika (çoğulu hala'ik) kelimeleriyle ifade edilir ve Türkçeye

[†] Avatar; bir varlığın veya kişiliğin farklı bir formda veya ortamda temsil edilmesini ifade eder.

tekil anlamda geçmiştir (Çağrı, 1989, s.1; Koca, 2016, s.122, 132). Hulk kelimesi; karakter yapısı, takdir, yaratılış, yaratma, huy, karakter, mizaç, tabiat, yiğitlik, adet, alışkanlık ve gelenek gibi farklı anlamlara sahiptir (Hançerlioğlu, 1992, s.32; Özlem, 2015, s.175).

Başka bir tanıma göre ahlâk, belirli bir dönemde, bir kişinin, grubun, halkın, toplumsal sınıfın, ulusun veya kültür çevresinin tüm rasyonel bireylerine hitap eden ve onların yaşamını etkileyip yönlendiren inançlar, değerler, normlar, buyruklar, yasaklar ve tasarımlar bütünüdür. Bu, bir yaşam biçimi, eylemler alanı ve gayri resmi bir kamusal sistem olarak tanımlanabilir (Özlem, 2015, s.19-20; Gert, 1999, s.586). Bu bakış açısına göre, eğer ahlak bir yaşam biçimi olarak algılanıyorsa Post-humanların da kendilerine göre bir yaşam biçimi, bir ahlakı olabilir. Peki, bu yaşam biçimini onların yaratıcısı mı belirleyecektir yoksa kendi evrim süreçlerinde kendilerine ait bir yaşam biçimi mi ortaya çıkaracaktır?

Transhümanizmde ise insana biçilen rol, yaratılan olmaktan ziyade tıpkı Tanrı gibi yaratıcı olma üzerinde kurgulandığı için artık insan 'değere muhtaç olan' değil, 'değeri üreten ya da yaratan' bir varlık olmak durumunda bırakılmıştır. Fakat bu noktada yeni bir sorunla daha yüzleşmek gerekecektir: Transhümanizmde insan eğer değerın kaynağı yegâne varlık olacaksa bu değeri kimin için üretecektir?. (Yeşilyurt, 2023, s.132)

Bu sorunun cevabı ise elbette 'elbette kendisi için!' şeklinde olacak gibi gözükmektedir.

Ahlak, bir yaşam biçimi olarak daima daha iyiye ulaşma veya daha iyi olma düşüncesi ile ilerlemiştir. Ahlak, sadece kurallar bütünü değil, aynı zamanda bireyin yaşamını daha anlamlı ve erdemli kılma çabasıdır. İnsanlar, ahlaki değerler ve normlar doğrultusunda hareket ettiklerinde hem kendileri hem de toplumları için daha iyi bir gelecek inşa etmeyi amaçlarlar. Çünkü ahlaki davranışların bireyleri ve toplumu olumlu yönde değiştireceğine inanılır. Bu bağlamda ahlak, bireyin içsel gelişimini desteklerken, aynı zamanda dışsal olarak da toplumsal iyilik ve dayanışmayı da güçlendirir. İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana da ahlakın iyimserlik üzerinden ilerlemesi ve daha iyi olma çabası insanın Post-hümanist döneme pozitif bakış açısıyla yaklaşmasına neden olmaktadır. Post-hümanist dönemde etkili olabilecek ahlak anlayışının iyimserlik üzerine kurulması daha yaşanılabilir/sürdürülebilir dünya için gereklidir. Daha iyiye evrilme çabası hem teknoloji hem ahlak anlamında Hümanizmden Trans-hümanizme geçişteki gibi

insanlık için hep olmuştur ve olacaktır da. Geçmişin bize sunmuş olduğu ‘daha iyisi olma ve daha iyisine ulaşma’ bakış açısı sayesinde Post-hümanist dönemde daha iyisi ile karşılaşılacak gibi gözükmemektedir.

Ahlak kavramının gelişimine tarihsel olarak bakacak olursak, ahlak İlkçağda akla dayandırılmış ve akıl yoluyla mutluluğa, erdeme ve iyiliğe ulaşacağı görüşü hâkim olmuştur. Özellikle, Antik Yunan’da Ahlak Felsefesi bu idealin etrafında şekillenmiştir. Örneğin, ahlak anlayışına uygun yaşamak için ölümü göze alan Sokrates, mutluluğu nihai hedef yaparak, en yüksek iyiyi en temel değer haline getirerek Batı Felsefesinin ilk ahlak değer teorisini ortaya çıkarmıştır. Ahlakın temel amacının iyi ve erdemli bir yaşam sürmek olduğunu ve bu düzenlemenin akılla uyumlu olduğunu vurgulayan düşünce ise insanın varlığının belli bir amacı olduğunu savunur. “İnsan varlığı için bu amaç iyi, adil veya erdemli yaşama olup, iyi yaşamanın da ancak yaşamsal faaliyetlerin belli bir ahenk içinde olmasıyla gerçekleşeceğini savunmaktadır” (Cevizci, 2002, s.34).

Ortaçağ’da ise aklın yerini din ve inançlar almıştır. Tanrı’nın insanın doğasına koyduğu ve akıl yoluyla anlaşılacak ahlaki ilkeler olduğunu öne süren Ortaçağ filozofları, bu yasanın evrensel ahlaki değerleri ifade ettiğini belirtmişlerdir. Modern bilimin yükselişi ile ahlakın temeli artık Tanrı’nın kutsal kitabı ya da buyruklarında değil, Tanrının tahtına kurulmaya hazırlanan insanın kendisindedir görüşü ortaya çıkmıştır (Hume, 1997, s.409).

Her dönemde ahlakın temellendirilmesinde dayanaklar olmuştur. Ortaçağ Batı düşüncesinde ahlakın temellendirilmesi Hristiyan teolojisine dayanırken İslam dünyasında ahlakın temellendirilmesi Kur’an ve Hadisler’e dayanır. İslam filozofları ahlakın temellendirilmesinde ilahi emirlerin yanı sıra insanın doğası ve aklın rolünü vurgulamışlardır. Onlara göre, insanlar doğuştan iyi ve doğruyu yapma eğilimine sahiptir. Ancak bu eğilimler, eğitim ve çevre tarafından şekillendirilir. Ayrıca akıl, Tanrı’nın yarattığı düzeni anlamada ve ahlaki ilkeleri keşfetmede önemli bir araç olarak kabul edilir.

Ahlakın temellendirilmesinde, irade ve seçim özgürlüğü de en temel taşlardandır. Bunun yanında sorumluluk almayı da unutmamak gerekir. İyi ve kötü arasında kendi iradeleriyle seçimler yapan insanlar, kendi ahlaki değerlerini de belirlerler. Ahlaki değer ve normlar toplumsal düzenin oluşmasında en büyük

etkendirler. Kişisel ve toplumsal sorumluluk bütünsel ahlak yapısını oluşturur. Ahlakta insan hem kendi iyisini hem de diğerlerinin iyiliğini düşünmek durumundadır. Empati, vicdan, adalet ve eşitlik ahlaki davranışlara temel olur.

Adalet, her bireyin hakkını gözetme ve herkese eşit muamele etme ilkesidir. Eşitlik ise bireyler arasında ayırım yapmadan, her bireyin eşit değerde olduğunu kabul eder. Vicdan, bireylerin iyi-kötü arasında yaptığı değerlendirmelerde içsel rehberine işaret eder (Cevizci, 2010, s.30). Kısaca, ahlaki anlayışın temelinde yer alan kavramlar vicdan, irade, özgürlük, ödev ve sorumluluklar ile niyettir (Çilingir, 2003, s.13).

Peki insanı vicdan, empati, hak, adalet, eşitlik kavramlarına bağlayan ahlak, Post-humanist dönemde nasıl bir sürece girecektir? Post-humanda vicdan nasıl şekillenecektir? İyi ve kötü bugüne kadar tecrübe edilmişlerin bilgisi mi olacaktır yoksa durum analizini yapabilecek ve kendini sürekli güncelleme imkânı olacak olan Post-human, anlık veriler içinde iyi ve kötüyü ayırt edip kendine bir vicdan mı yaratacaktır? Peki böyle durumda bunun adı vicdan mı olacaktır yoksa makine öğrenmesi ile oluşan bir sonuç üretme mekanizması mı? İyimser bir bakış açısıyla Post-human'da vicdan, daha ahlaki ve adil bir dünya oluşturma potansiyeline sahip olacaktır gibi düşünülebilir. Ancak, bunu deneyimlemeden bilmek mümkün değil gibi gözükmektedir.

Genel olarak bakıldığında, vicdan sahibi olmanın bir anlamda bilinçli olmaya da işaret ettiği görülür. Peki Post-human gerçekten insansal anlamda bilinçli olabilir mi? Elbette olamaz ama aksini söylemek de hatalı olur. Çünkü Post-human gelecekte zihnine ve bedenine yapılan yüklemelerle daha hızlı düşünüp daha hızlı ayırt edebilme potansiyeline sahip olma yetisine uygun üst becerilerle donatılacaktır. O halde bir Post-human, bilgiyi bilinçli olarak uygun bir biçimde kullanabilme ve problem çözme gücüne sahip olacaktır. İyimser bakış açısıyla bakıldığında, anında bilgi erişimi ve beyinler arası bağlantılar, bilinç durumunu zenginleştirirken, gelişmiş empati ve duygusal düzenleme yetenekleri sosyal bağları güçlendirecektir. Şu da bir gerçektir ki bilincin dijital ortama aktarılması, varoluş biçimini kökten değiştirme kapasitesine sahip olma demektir.

Ahlakın temel koşullarından biri de 'özgürlüktür'. Bir kişinin ahlaki davranışlarda bulunabilmesi için öncelikle özgür olması gerekir. Ahlaki özgürlük,

bireyin kendi iradesiyle eylemesidir. Böyle bir birey, eylemlerinin sonuçlarını değerlendirerek sorumluluk sahibi olur. Toplumsal ve evrensel ahlaki değerlere uygun davranır (Çilingir, 2003, s.18). Birey seçim yapma özgürlüğünü kullanamıyorsa ona ahlaki sorumluluklar da yüklenemez. Ahlaki özgürlüğü, kişinin istediğini yapma ya da istemediğini yapmama özgürlüğü olarak basite indirgemek doğru değildir. Tek seçenek, ahlaki özgürlüğü insanın ahlaki nitelikleriyle ilişkilendirmektir (Çilingir, 2003, s.18). Post-human, gelişmiş veri yüklenmesi sayesinde ahlaki meseleleri daha kapsamlı bir şekilde değerlendirebilir. Post-human'ın ileri teknolojik yapısı sayesinde daha geniş eylem alanına sahip olacağı söylenebilir. Bu da onlara daha fazla seçenek ve daha fazla ahlaki özgürlük sunar. Bu da sorumluluk ve yükümlülükleri beraberinde getirir.

Ahlakın bir başka koşulu da 'ödev ve sorumluluk'tur. Ödev, kişinin sahip olduğu yükümlülüklerle işaret eder. Bu bağlamda ödev, kişinin vicdanında özünü bulan ve yapılması gereken eylemleri belirler. Ortaya çıkan ahlaki yasa da belli sorumluluklar ortaya çıkar ve insan bu niyet sorumluluklarıyla ahlaki olarak özgürleşir.[‡] Bunun en iyi örneğini 18.Yüzyıl Aydınlanma filozofu Immanuel Kant'ta görebiliriz. Kant bize ahlaklı olmanın kişisel arzularından bağımsız olarak, daha yüksek ahlaki standartlara göre hareket etmek gerektiğini bildirir. Ahlaki ödev, ne yapıp ne yapmamak gerektiğini gösteren temel bir kılavuzdur. Peki Post-human da bu nasıl şekillenebilir? Post-humanın vicdan, özgürlük ve bilinç sahibi olacağı varsayımı çerçevesinde ödev ve sorumluluk kavramları daha geniş ve karmaşık bir perspektifte ele alınabilir.

Post-human varlıklar bağlamında niyet, ahlaki değerlendirmenin merkezi unsurlarından biri olarak daha da karmaşık bir yapı kazanır. Gelişmiş bilinç yüklemeleri ile Post-human daha az hata yapma, hızlı öğrenme ve karmaşık sorunları

[‡] Ahlakta, ahlaki eylemlerde niyetin sonuçtan daha önemli olduğunu savunan etik görüş, sonuççu ya da teolojik anlayışlara karşı çıkar. Bu yaklaşım, bir eylemin ahlaki değerini belirlerken, niyetin belirleyici olduğunu vurgular. Çünkü sonuçlar, çoğu zaman insanın kontrolü dışında gelişebilir. Bu görüşe göre, bir eylemin ahlaki değeri, onu gerçekleştiren kişinin niyetinde yatar. Eylemin sonucundan bağımsız olarak, niyetin iyi ve doğru olması, eylemi ahlaki kılar.

Sonuç olarak insanda ahlakın temellenmesinde niyetin önemi, ahlaki değerlendirmenin merkezinde yer alır. Niyet, bir eylemin ahlaki değerini belirleyen ana unsurdur ve kişinin ahlaki bilinç seviyesini gösterir. İyi niyet, insanın eylemlerine rehberlik eden bir pusula gibidir. Bir eylem, iyi niyetle değer kazanır ve bu da kişinin ahlaki olgunluğunu ve erdemini gösterir. Niyetin ahlaki değerlendirmelerde önemli olması, insanların eylemlerini sadece sonuçlarına göre değil, bu eylemleri yaparken taşıdıkları amaç ve motivasyonlara göre de değerlendirmemiz gerektiğini ifade eder.

çözme yetenekleri sayesinde ahlaki sorumluluklarını daha etkili bir şekilde yerine getirebilir. Böylece de gelişmişliklerine göre yeni ahlaki değerler belirleyebilirler. Humanın ötesine geçen bilişsel kapasiteleri sayesinde, Post-human daha geniş ve karmaşık ahlaki perspektifler geliştirebilirler.

Elbette Post-hümanist dönemde, irade ve seçim özgürlüğü oldukça karmaşık bir hale gelecek gibi gözükmemektedir. Teknolojik gelişmeler, zihinlerimizi ve irademizi etkileyecek hatta kontrol altına alacak düzeye gelebilecektir. Çok boyutlu kararlar alıp veren Post-humanlar, yukarıda belirtilen kavramların sınırlarını da aşarak ahlaki boyutların yeniden değerlendirilmesine yol açacaklardır. Post-hümanist toplumlarda, ahlaki değerler teknoloji ile yeniden şekillenecek ve yeni değerler ortaya çıkacaktır. Bu da yapay zekâ, genetik mühendislik ve diğer ileri teknolojilerin kullanımında ahlaki sorumlulukların artması anlamına gelecektir.

Bu süreçte geleneksel ahlaki normlar, yeni yaşam biçimlerine ve varoluş şekillerine uyum sağlamak zorunda kalacak gibi gözükmemektedir. Genel istenç, Post-humanların iyimser bir bakış açısıyla ve daha derin bir bilgi birikimiyle ahlaki karar alabilmeleri olacaktır.

Peki Human da süre gelen ahlaki tutum ve değerlerde olduğu gibi Post-humanda da değişkenlik gösterecek şekilde ahlaki normlar mı oluşacaktır yoksa ahlak tamamen ortadan kalkacak mıdır? İnsanın olmadığı bir gelecekte ahlak anlayışının yeri var mıdır? Gelecekte Post-humanın ortaya koyduğu değerler ahlaki olsun olmasın daha yaşanılabilir bir dünya için temel oluşturabilir mi?

3.2. Post-Humanizmde Olası Ahlaki Senaryolar

Bilindiği üzere Post-hümanizm, insanın sadece biyolojik değil, teknolojik bir varlık olduğunu da kabul etmektedir. Post-hümanizm bize insanın, mekanik ve biyoteknolojik birleşimleri içeren yeni bir evrim aşamasına girebileceği bir perspektif sunmaktadır.

Genel olarak bakıldığında, ‘her ilerleme bir değişimdir ama her değişim bir ilerleme değildir’ düşüncesi bize Post-hümanist dünyada neler olabileceğinin bir görüntüsünü vermektedir. Birey, her değişimi, ilerlemeyi ve gelişmeyi kendi adına veya toplumsal yaşam adına iyiye veya kötüye kullanabilme potansiyeline sahiptir. Trans-hümanist Manifesto’da da bu duruma özellikle vurgu yapılmıştır. Bu

bağlamda, Manifesto'da birey ve toplumun çıkarına insanın biçim ve fiziksel özelliklerini, bedenlerini, bilişsel yeteneklerini, duygularını modifiye etme ve yükseltme hakkı savunulmuştur (Haraway, 1991, s.149-181).

Elbette ortaya çıkan teknolojik değişimler toplumu doğrudan etkileyecektir. Bu noktada hem hak hem de ahlak bağlamında temel sorunlar ortaya çıkacak gibi gözükmektedir. Burada temel sorunlardan biri; Post-human dönemde insan, egemen bir unsur olarak mı kalacaktır yoksa Post-humanla eşit mi konumlanacaktır ya da Post-humanın egemenliği altına girmek mi söz konusu olacaktır? Ayrıca çoğu kişinin zihnindeki temel soru, insan sonrası ahlaki normların nasıl işleyeceğidir? Bu sorular bize dinamiklerin nasıl işleyeceği konusunda ön görüşler sunmaktadır. Örneğin, Ray Kurzweil'den Nick Bostrom'a kadar Post-hümanizmin temellerini atan bilim insanları ve düşünürler, yapay zeka aracılığı ile insanın artık aşılarak otonom insanımsıların kendilerini gerçekleştireceğine ve bunların insandan daha üstün global bir zekâya ve bilince sahip olacağını iddia ederek, ahlaktan siyasete kadar toplum dinamiklerinin de buna göre belirleneceğini belirtmektedirler. Bu dikkat çekici iddialar, gelecekte ahlaki değerler ve buna bağlı ahlaki normların yeniden tanımlanacağını açık bir göstergesidir.

Hümanizm, Trans-hümanizm ve Post-hümanizm aşamaları oldukça geçişken olup, bu geçiş sağlanırken toplumsal yaşantıların her yönde etkileneceği bir gerçektir. Bu bağlamda Hümanizmde, özellikle ahlaki yapılanma insanın değerini daha da artırmaya yönelik olup, insanlık dışında başka bir şey beklenmemektedir. Hümanizm ahlaki alan için bir sorun teşkil etmez, tam aksine daha ahlaki eylemleri öngörür. Bir anlamda, insan ve insanlık için en masum olandır denilebilir. Trans-hümanizm aşaması ise insandan yarı makine insana geçiş dönemidir. Özünde hümanist niyetler taşımaktadır. Çünkü insanı daha iyiye götürmek amaçtır. Dolayısıyla, insanı daha iyiye ulaştırmak adına insan bedeni üzerinde yeni teknolojik araçlarla her türlü biyolojik, fiziksel ve kimyasal değişiklikler yapmak 'olması gereken' olarak sunulur. Bu da bizi olan ve olması gereken tartışması ile ahlak alanına bağlar.

Hümanizm var 'olan insan' üzerinden ahlaki değerlendirmeler yaparken, Trans-hümanizm 'olması gereken insan' üzerinden yoluna devam eder. Post-hümanizm ise olması gerekenin uygulamaya sokulması demektir. Böylece de dönüşümüne katkı sağlayacak yeni teknolojilerin kullanılması yeni değerlerle olağan

hale gelmiş olur. Artık Post-human kendisinin oluşturduğu yeni değerlerle kendisine ait yeni bir dünya oluşturacaktır. Bu durum ister adı ahlak olarak anılsın ister anılmasın 'Post-humanın kendi yarattığı değer' olarak ortaya çıkacaktır. Diğer bir ifadeyle, Post-human oluşturduğu yeni değerlere dayalı olarak öz benliğinde uyacağı kuralları kendisi belirleyecektir. Diğer varlıklarla ilişkilerinde oluşacak yeni sosyal normlara göre yeni bir yapılanmaya girmesi bir zorunluluk olacaktır. Diğer varlıklar burada insan ve yarı insanlara işaret etmektedir.

Burada değerlerin yapılandırılması tartışması çok yönlüdür. İster ahlaki olsun ister siyasi, Post-humanın hem kendi türüyle hem de insan türüyle olan ilişkisinde oldukça karmaşık ilişkiler ortaya çıkabilir. Evrensel olarak kabul gören bazı ahlaki değerler ve normlar, bireyselleşmenin öne çıkacağı Post-hümanist toplumda etkinliğini yitirme tehlikesi ile karşı karşıya kalabilir. Bunun anlamı da Post-human dönemde toplumsal yapının birebir değişeceği üzerinedir. Bu noktada özellikle ahlaki kuralları kendine temel alan din kurallarının da sarsılacağı açık gibi gözükmektedir. Günümüzde özellikle her dini yapıda Trans-hümanizmden Post-hümanizme geçişin din ve tanrı kavramlarını kökünden sarsacağı düşüncesi hakimdir. Bu bağlamda, son dönemlerde yazılan kitap ve makaleler incelendiğinde, bu endişenin haksız olmadığı da görülebilir. O halde Post-hümanist dönemde olası ahlaki senaryoların ortaya çıkması şüpheli bir durum değildir denilebilir. Örneğin, insanların genetik yapısının düzenlenerek istenilen özelliklerin seçilmesi ancak genetik mühendislikle yapılabilir. Genetik hastalıkların tedavisi, sağlıklı yaşam sürelerinin uzatılması artık olağan durumlardır. Yapay zekâ ve insan beyinleri arasındaki etkileşimin artmasıyla Post-humanın, humandan daha akıllı ve etkili düşünme yeteneklerine sahip olacağı gözlenebilir. Humanda tam anlamıyla gerçekleşemeyen özelliklerin, Post-humanda daha kolay gerçekleşmesi mümkün olabilir.

Buna göre, dünyanın yaşanılabilirliğinin azalmasından dolayı insanlar farklı yaşam alanları aramakta ve uzayda yaşam için adımlar atmaktadır. Uzayda yeni yaşanabilir çevre alanları düşünülmekte ve ortamına uyum sağlamak için insan bedeninin ve zihninin evrimsel adaptasyonları araştırılmaktadır. Elbette bu senaryoların gerçekleşip gerçekleşmeyeceği ve hangi ahlaki sorunları da beraberinde getireceği belirsizdir.

Geçmişten günümüze süregelen anlayışlarda ahlak odağında her zaman ‘insan’ olmuştur. Bir anlamda ahlak ve insan bir bütün olarak olmazsa olmaz koşullarda birbirine bağlanmıştır. İnsanın eylemlerinde nasıl daha ahlaklı ve erdemli olacağı, kendi değerini en üst seviyeye nasıl çıkaracağı en önemli sorunlarından biri olmuştur. Bu noktada karşımıza Nietzsche; sürü insanı, akıl insanı ve üst insan ayrımlarıyla karşımıza çıkmaktadır. Onun üst insanı ve günümüzün Post-humanı düşünce bağlamında birbirine bağlanmaktadır. Nietzsche'nin üst insanı hakkındaki fikirleri, insanlığın mevcut sınırlamalarının ötesine geçebileceğini ve gelişmesi gerektiğini savunur. Bu da evrimin geleneksel değerlerin reddedilmesi ve yeni, daha yüksek değerlerin yaratılması yoluyla elde edilebileceğini öne sürdükleri için, Post-hümanizmin gelişiminde oldukça etkilidir. Bu nedenle, Post-humanı anlamak bakımından Nietzsche'nin üst insanının hangi yapıda olduğunu kısaca belirlemekte fayda vardır.

3.2.1. Nietzsche’de Üst İnsan (Übermensch) Düşüncesi

Nietzsche'ye göre Üst İnsan (Übermensch), geleneksel insani sınırlamaları ve değerleri aşmış, kendi değerlerini ve hayattaki amacını yaratmış bir varlıktır. Nietzsche Üst İnsan’ı, insanlığın ulaşmaya çabaladığı bir hedef olarak, geleneksel ahlakın sınırlarını aşan ve kendine hâkim olma ve kendini yaratma duygusuna ulaşmış bir tür nihai insan olarak sunar (Demir ve Afacan Tozoğlu, 2023, s353-363). Ona göre, Üst İnsanın gerçekleştirilmesi için hiçbir dış etkiye, hatta Tanrı'nın gücüne veya Tanrı'ya dahi ihtiyaç yoktur. Çünkü, onun yapısı idealist olup sadece düşünce-akıl üzerinden ilerler.

Nietzsche için en mükemmel sağlık bir anlamda güç istencinin de ifadesidir, keşfedilmemiş insanın dünyasının da gizli adacığdır. Sağlıklı gelişme ve güçlü olma isteğinde olan, kendine şifa arayan, kederden uzak duran ve geleceğin farkında olabilecek hassas kulakların sahibi... Sağlıklı ve zinde bir şekilde sağlıklı yaşayan bir halk, ondan da üstün insan doğacaktır. (Nietzsche, 2011, s. 67)

Nietzsche'nin Üst İnsan düşüncesi, çeşitli şekillerde yorumlanmaktadır ve bazı eleştirmenler de bunun geleneksel Hümanizmi reddetme ve yeni, insan sonrası bir insanlık biçimi yaratma çağrısı olduğunu iddia etmektedir.

Nietzsche'nin bu Üst İnsan Kavramı, teknolojinin insan evrimindeki rolü ile Post-humanın gelişmesinde etkili olmuştur. Ancak, Nietzsche'nin Üst İnsanı zihinsel

bir gelişim üzerinden hareket eder, bedensel değil. Oysa Post-human hem zihinsel hem de bedensel gelişim ve değişimi içine alır. Post-humana erişmek, dışarıdan teknolojinin yardımıyla öncelikle Materyalist, daha sonra İdealist bir gelişime bağlıdır. Nietzsche'nin Üst İnsanı ise kendi durumunu fark ederek bilinçlenen ve aynı beden içinde yapı değişimine uğramadan kendini yenileyip dönüştüren yapıdadır. Oysa Post-humanda devamlı ilerlemeci bir düşünce esas alınmakta ve bu ilerlemeci yaklaşımda, insanın kendisi yapı bakımından fiziksel olarak değişerek dönüşmesi söz konusu olmaktadır.

Nietzsche'ye göre, Üst İnsan oluşabilmesi için daima ilerlemek gerekir. Onun için ilerleme, iyi insana yer açılması ve bu dünyada ilerlemenin gerçekleşmesi için, toplumsal temeli değiştirilmesi gereken koşullardan uzaklaşma olarak algılanır (Wisser, 1990, s.14). Nietzsche'nin Üst İnsan'ında bedenin yapısına dokunulmaz, dolayısıyla, onun Üst İnsanı yarı veya tam makine değildir. Kozmolojik nitelikli olan Nietzsche'nin Üst İnsan'ı, teknolojik nitelikli olan ve bedendeki değişimi, gelişimi, dönüşümü ve ilerlemeyi de içine alan günümüzün 'Post-human'ı Nietzsche'nin Üst İnsanının bir adım ilerisine gitmiş gibi gözükmektedir.

Nietzsche'nin Üst İnsanı ile 'Post-human'ın ölüm ve ölümsüzlük konusuna yaklaşımı en fazla göze çarpan ayırım olarak görülür. Nietzsche'nin Üst İnsanı zihinsel alanı geliştirmeye odaklanır ama sonunda yine ölüm vardır, hiçbir zaman kendini ölümsüz olarak nitelendirmez. Oysa Trans-hümanizmden Post-hümanizm aşamasına kadarki süreçte ve dolayısıyla Post-hümanizmde, artık ölümlülük bir hastalık olarak algılanmakta ve bu hastalığın tedavisinin de ölümsüzlük olduğu iddia edilerek Post-human bize ölümsüz bir varlık olarak sunulmaktadır (Demir ve Afacan Tozoğlu, 2023, s353-363).

Nietzsche'nin Üst İnsanı, iradesi sağlam cesaret sahibi, kendi hayatına yön verebilen kendi yaşamının yöneten bir üst insandır. Nietzsche'nin tanımladığı Üst İnsan kendi türünü yenerek, olgunlaşmış, içsel yolculuğunu tamamlamıştır ama 'Post-human'da kendi ruhundan beslenen bir varlık olarak değil, tamamen dışarıdan müdahaleyle gerçekleşen yeni bir maddi varlık oluşmaktadır (Dağ, 2018, s.210). Örneğin, Kazuo Ishiguro'nun *Beni Asla Bırakma* adlı eserinde Post-human eklenmiş bir makine-varlık olarak sunulur ve bir anlamda, yaşamı daha uzun sürdürebilmek için yedek parçalarla desteklenir (Gözen, 2022, s.145). Nietzsche'nin Üst İnsanında

ise kişi zaten kendine yeterli bir varlık olduğu için dışarıdan mşdahaleyi içine almaz. Orda içsel farkındalık önem kazanır.

Kısaca, Nietzsche'nin amacı bilişsel ve zihinsel yetenekleri geliştirmeye odaklanmakken, Post-humanda insanı sınırlayan fizyolojik sınırlardan kurtularak bilim ve teknolojik gelişmeye dayalı olan Materyalist bir ilerleme vurgusu ne çıkmaktadır. Wisser de bu noktada Nietzsche'nin "insanın amacı, daha fazla insan olmak değil, insandan daha fazla olmaktır!" (Wisser, 1990, s.95) dşşncesini destekler.

Peki Buna göre, ahlaki bağlamda gşnşmşzde hangisi etkin olmalıdır? Nietzsche'nin st İnsanı mı yoksa gşnşmşzün Post-humanı mı? Genel olarak bu sorunun cevabına bakıldığında, özsel olarak Nietzsche'nin st İnsanı oldukça istenilen bir durum gibi gzşkmektedir. nkş varlık yapısında değişim olmamış, hl duyu ve duyguları ile eyleyen iradi bir varlık söz konusudur. Ancak, yaşamın gerçeklerine bakıldığında ise Nietzsche'nin iddiaları gşnşmşzde teknolojinin bedeni üzerinde faydasını gören insan için yeterli gelmeyebilir. Bu anlamda Nietzsche'nin st İnsanı, teknolojinin bilinci ve bedeni geliştirerek ortaya koyduğu 'Post-human'ın gerisinde kalıyor gibi gzşkmektedir. Artık, insanoğlu daima fazlasını isteyen bir varlık olarak teknolojiyi de kendi bedenini geliştirmek, değiştirip dnşştşrmek için kayda değer bir biçimde kullanmak istemektedir. Dolayısıyla, yakında yaşanılacak ağ teknolojik insan olan Post- human'ın çağdır denebilir.

3.3. Post-humanizmle Daha Yaşanabilir Bir Dşnya zerine

Teknolojik olarak insanın humandan Post-humana olan yolculuğunda geleceğe dair her senaryoda toplumsal yapı değişecek; demokrasi, insan hakları, adalet, zgşrlük ve eşitlik gibi kavramlarda da bu etki kendini belli edecek gibi gzşkmektedir. Bu bağlamda, Humanın veya Post-humanın kontrolşnde her kavram yeniden anlamlandırılacak ve uygulamaya konulması kaçınılmaz olacaktır.

İnsan, tarih boyunca bedel ödeyerek geliştirdiği ahlak, adalet, zgşrlük, eşitlik, insan hakları gibi toplumsal kazanımlarını doğrusuyla yanlışı ile kabul ederek kendisi belirlemiştir. Oysa bu kavramları Trans-human veya Post-humanın nasıl kullanacağı tartışmalıdır. Pozitif anlamda bakıldığında, Trans ve Post-humanın bu alanları çok iyi derecede yaşamda uygulayacağı dşşnşlebilir. Negatif anlamda

bakıldığında ise Humanın özellikle Post-humanın elinde istediği gibi oynayacağı bir oyuncak olacağı iddia edilebilir. Gerçek olan şu ki Human daima hem kendi ve kendi soyu için hem de yeryüzünde yaşama katkısına göre iyiye evrilme ve ahlaklı olma çabasındadır. Ancak, özellikle Post-humandan bunu beklemek çok doğru olmayacaktır. Çünkü gelecekte Post-humanın ahlakının olup olmayacağına dair kesin bir bilgi yoktur. Tam aksine bir belirsizlik vardır. Bu durum ancak Post-human çağ yaşanmaya başlandığında açıklığa kavuşacaktır. Bu bağlamda örneğin Tegmark, insan bedeninin teknolojik müdahale ile siborga dönüştürülmesinin artık bir bilimkurgu fantezisi olmadığını iddia eder. Ona göre asıl sorun, bunların olup olmayacakları ve olacaksa tam olarak ne zaman olacaklarıdır (Tegmark, 2019, s.205-206).

Yapay zekanın da bu hızla gelişiminin insanlığı nereye götüreceği tartışmalıdır. Bugün baktığımızda imkânsız gibi görünen insanların ölümsüzlüğü ya da tamamen yeni bir türün ortaya çıkması artık olasıdır. Burada zihnimizi zorlayan sorular; İnsanlar yapay zekâ yardımıyla yüzyıllardır süregelen eşitsizlikleri aşabilecekler midir? Yeryüzü bir barış gezegenine mi dönecektir? Yoksa, yapay zekâ insanları ve insanların kurduğu ekonomik ve sosyal sistemi kendi kontrolüne alıp bir tür kendi dünyasını mı kuracaktır? Bu konu çevresinde ütöpik ve distöpik pek çok alternatif senaryo bulunmaktadır. Bunlar içinde en barışçıl ve dolayısıyla insan türü için en makul olanı Tegmark'ın tarifiyle “Liberter Ütopya” olabilir.[§] Bu terim,

[§]Bu senaryoda, insan ve onun ötesindeki Post-humanın biçimlendirdiği dünya olabildiğince çoğulcu bir yerdir. Dünya yüzeyinde makine bölgeleri, karışık bölgeler ve insan bölgeleri olarak adlandırılacak bölgeler bulunur. İlki, yani makinelere tahsis edilen alanlar, biyolojik yaşamın hüküm sürmediği, verimliliğin esas olduğu bir teknolojik altyapının kurulduğu robot kontrollü devasa fabrika ve işletme tesisleri bulunan bir alandır. Bu bölgeler dışarıdan sıradan ve hatta sönük yerler gibi görünse de içinde sanal dünyada inanılmaz deneyimler yaşanır ve evrenin sırlarını çözmeye yönelik baş döndürücü teknolojiler geliştirilir. Bu bölgede birbiri ile rekabet eden ya da iş birliği içinde çalışan çok sayıda süper zeki zihin bulunur. (Tegmark, 2019, s.216-17) İkincisi, karışık bölgeler olarak adlandırılan ve insanlar, robotlar, siborglar ve bilgisayarların bir arada yaşadığı kesimdir. Bu bölgede Moravec ve Kurzweil gibi fütüristlerin öngördüğü üzere insanların büyük kısmı bedenlerini siborglara evriltmiştir. Ya da bazıları zihinlerini yeni donanımlara yükleyerek insan ve makine arasında bir yaşam sürmektedir. En zeki varlıklar ise sabit bir bedene sahip değildir. Onun yerine, bilgisayarlar arası yazılım olarak var olurlar ve fiziksel dünyada bize robotik bedenler olarak kendilerini ifade ederler. Bunlar, ihtiyaç duydukça yeni bedenler klonlayabilecekleri için birey sayısı sürekli değişkendir. Dolayısıyla yaşamla, fiziksel özden daha farklı bir ilişki kurarlar. Ayrıca, öznel olarak kendilerini ölümsüz hissederler, zira istenildiğinde kendi kopyalarını da yapabilirler. Bu dünyada, deneyimler modüler birer bilgi paketi olarak paylaşılabilir, bu sayede sıra dışı deneyimler devamlı kopyalanırken, kötü deneyimler silinebilir. Burada, çok daha az bireysel hissederler çünkü çok da önemli olmayan bir şekilde diğerleriyle bilgi ve deneyim modüllerini paylaşabilirler ve öznel olarak ölümsüz hissederler çünkü zaten kendilerinin kopyalarını yapabiliyorlardır. Bir bakıma, yaşamın temel yapıları zihinler değil deneyimlerdir. Sıra dışı ve inanılmaz deneyimler yaşanır çünkü devamlı kopyalanır ve başka zihinlerce yeniden tadılır, bu esnada

insanların teknolojik ilerlemelerin ve yapay zekanın getirdiği fırsatlarla özgürce ve eşit olarak yaşadığı bir ütopyayı ifade etmektedir. Tegmark'a göre, yapay zekâ ve diğer teknolojik gelişmeler sayesinde insanlar daha uzun ömürlü, sağlıklı, mutlu ve yaratıcı bir yaşam sürdürebileceklerdir. Bu durumda toplumda insani değerlere daha fazla odaklanılacak ve herkes için eşit fırsatlar sağlanacaktır.

sıkıcı deneyimler ise daha iyileri için alan açmak amacıyla sahipleri tarafından silinir. Etkileşimlerin çoğu hız ve kolaylık sebebiyle sanal ortam kadar fiziksel bedenler üzerinden de gerçekleşebilir. (Tegmark, 2019, s. 217-18) Üçüncü bölge ise, yalnızca insanların yaşadığı alanlardır. Burada, genel zekâ ya da bunun ötesindeki üst zekalara sahip makineler yasaklanmıştır. Yaşam, bugünküne oldukça benzerdir. Tek fark, daha zengin ve kolay bir ekonomik ve sosyal yapı kurulmuştur; zira fakirlik ortadan kaldırılmış ve pek çok hastalığın tedavisi bulunmuştur. Bu bölgede yaşayanlar, diğer bölgeye göre daha sınırlı ve düşük bir farkındalık ve deneyim düzeyinde olsalar da pek çoğu hayatlarından memnundur. (Tegmark, 2019, s.218) Kuşkusuz Tegmark'ın tanımladığı bu senaryonun gerçekleşmesi için zenginleştirilmiş insanları geliştirecek (siborglar ve yüklemeler) teknolojiye ihtiyaç var. Bunu da ya kendimiz yapmayı öğrenebiliriz ya da bunu bizim için öğrenecek ve üretecek zeki makineler üretebiliriz. Ancak bu olasılıklardan biri gerçekleşse bile bunun sürdürülebilir bir senaryo olarak gelişeceği kesin olmayabilir; çünkü bu yeni teknolojilerin insanların mülkiyet haklarına saygı göstereceklerinin, ya da insanları yok etmeye girişmeyeceklerinin bir garantisi yok. (Tegmark, 2019, s.219-221)

SONUÇ

Bütün bu söylenenler ışığında Hümanizmden Post-Hümanizme kadarki süreçte neler yaşanabileceği üzerine bir değerlendirme yapmak bu tezin temel amacıdır. Bu bağlamda yöntem olarak literatür araştırması yapılarak gerekli bilgiler toplanmış, gerekli okumalar yapılmıştır. Bu araştırmalar sonucunda, insanlığın değişim ve dönüşümüne katkı sağlayan Hümanizm, Trans-hümanizm ve Post-hümanizm aşamalarının nasıl ortaya çıktığı ya da çıkacağı çeşitli öngörülerle ortaya konmuştur.

Hümanizm, Trans-hümanizm ve Post-hümanizm’de yaşanan değişim ve dönüşüm sağlanırken elbette kültürel, ahlaki ve siyasi sorunların ortaya çıkması oldukça olağan bir durumdur. Bununla birlikte, her değişim ve dönüşüm kendi içinde yarattığı uyum sorunlarını da beraberinde getirecektir. Ancak, bu değişim ve dönüşüme direnmek insan için bir kazançtan ziyade, ilerleyen süreçte kayıplara neden olacak gibi gözükmektedir. O hâlde yapılması gereken şey; bu değişime nasıl hızlı bir biçimde çok fazla da zarar görmeden uyum sağlanacağıdır. Bu değişim ve dönüşümlerin zarar vermesini engelleyerek daha iyi bir biçimde onlardan nasıl yararlanılacağını göz önünde bulundurarak ilerlemek en yapıcı yoldur. Eğer bu gelişmeler hem zihin hem de beden için faydalı olacaksa, daha iyi bir yaşam ortamı sağlayacaksa ve insanları mutlu edecekse neden kabul edilmesin? Örneğin, kendi bedeninde bir uzvu eksik olan ve onun yapay-sentetik olarak tamamlanmasını isteyen birey veya yine kendi bedeninde memnun olmadığı bir uzvunu değiştirmek isteyen bireyin mutlu olması demek bir anlamda toplumun da mutlu bireylere sahip olması demek değil midir?

Teknoloji çağında insan, teknolojiyi kendi bedeninde kullanarak önce benliğini sonra da dış dünyadaki varlığını zenginleştirir ve böylece, yeni haklar da kazanır. Sentetik biyoloji kullanılarak insan, kendini aşacak, insanlığı ileriye taşıyacak ve topluma yararlı olacaktır. Bu bağlamda özellikle Trans-hümanizm bize yeni kapılar açmaktadır. Trans-hümanizm, insanın biyoteknolojiyle olan etkileşimidir

ve genetik mühendisliği de bu hareketi tetikleyen ana unsurlardandır. Trans-hümanizmin temel amacı ölümsüzlüğü gerçekleştirmektir.

Trans-hümanistler, mevcut ve gelişmekte olan teknolojiler sayesinde insanlığın üst bir seviyeye ulaşabileceğine inanır, ancak en büyük problem olarak dünyadaki sınırlı kaynakların nüfus artışı nedeniyle yetersiz kalmasını gösterirler. Bu nüfus artışının, genetik müdahalelerle insan ömrünü uzatma çabalarının da kendi zorluklarını getireceği öngörülmektedir. Bu durum, dünya nüfusunun zirve yapmasıyla, diğer evrenlerde yaşam olasılığını araştırma ihtiyacını da doğurmuştur. Trans-hümanizm, insan bilincini en yüksek düzeye çıkartarak yapay zekâ tabanlı bir sistem oluşturmak istemektedir. Bu hareketle birlikte yapay zekâ, evrensel bir etki alanı kazanmaya başlar. Yapay zekâ aracılığı ile bilincin dijital bir platforma aktarılma gerekçesi; insan bedeninin bilincin tam kapasitesini sergilemesine engel olduğu düşüncesidir. Bu noktada bilinç transferi, evrime doğrudan bir müdahale olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, genetik olarak modifiye edilmiş organizmaların gelecekte yaratabileceği varoluşsal ve siyasi sorunlar henüz bilinmemektedir.

Trans-hümanizm insanlık adına olumlu gelişmeler sunsa da yaşam tarzındaki bu değişiklikler ve beraberinde getireceği belirsizlikler kabul edilmesi gereken bir gerçekliktir. Her ne kadar, yapay zekâ geliştirilmesi bazı problemleri de beraberinde getirirse de kullanılması artık bir zorunluluk olmuştur. Elbette toplumsal değişim ve dönüşüm sandığımız kadar kolay olmayacaktır. İnsanın fiziksel olarak başka bir evreye geçmesi uzun zaman alacaktır.

Trans-hümanizmden sonra gelecek olan ve özellikle son yıllarda hızla gelişen Post-hümanizm kavramı, insanın evrimsel gelişimi sonrasında ortaya çıkan potansiyel yeni bir varlık durumunu ifade etmektedir. Hümanizmin ana teması haline gelen ve 'insana ve insana ait olan'a vurgu yapan yapısına zıt bir görüş olarak Post-hümanizm ortaya çıkmaktadır. Elbette bu görüş herkes için iyi bir haber değildir. Nitekim Post-human farklı bir algıya sahip olacak ve yaşam şeklimizi etkileyecektir. Post-hümanizm döneminde, insanlar kendi bedenlerinin yetersizliğinden yakınacak ve bedeni en son teknolojilerin seviyesine yükselterek ona tümünden hâkim olmayı isteyeceklerdir. Bedenlerinden bağımsız zihinlerin yaşamasının devamını isteyecek bu da ancak teknoloji ile olacaktır. Artık yapay zekanın da katkısıyla insan, bedeni olmayan ancak düşünme biçimi devam eden bir varlığa dönüşecektir. Böylece gelişen teknolojiyle beraber insan olmanın anlamı da değişecektir. Post-human artık

insan değil, 'insan-makine' melezi bir üstün-insan olarak yaşayacaktır. Sonuç olarak Post-human, tüm kalıpları yıkarak insanın arzuladığı her şeyi açıklayabilecek duruma gelecek gibi gözükmektedir.

Teknolojinin hızlı ilerlemesiyle birlikte, human ve Post-human arasındaki sınırlar giderek belirsizleşmektedir. Geleneksel human ve Post-human ayrımı, yapay zekâ, robotik ve biyoteknoloji gibi alanlardaki ilerlemelerle sarsılmaktadır. İnsanlar artık sadece biyolojik varlıklar olarak değil, aynı zamanda dijital varlıklar, zihin yükseltmeleri ve hibrit organizmalar olarak da düşünülmektedir. Kurzweil yapay zekânın insan zekâsını aşması ile birlikte, insanlar ve makineler arasındaki sınırların belirsizleşeceği konusundaki iddiasında haklı gibi gözükmektedir. Bu durum, bireylerin kimliklerini yeniden tanımlamasına ve farklı kimlik kavramları geliştirmesine yol açmaktadır. Yeni kimlik tanımlaması özellikle human ve post-human arasında bugüne kadar ki insanlık tarihinde her zaman var olmuş olan köle-efendi ilişkisini de beraberinde getirecektir. Bu ilişkide gücün kimde olduğu oldukça önemli olacaktır. Çünkü güç ve iktidarı eline alan human veya posthuman diğeri üzerine baskı ve yaptırım uygulama hakkına sahip olacaktır.

Biyoteknoloji ve nöroteknoloji gibi alanlardaki gelişmeler, insanların bedenlerine ve zihinlerine yapay bileşenler entegre etmelerine olanak tanımaktadır. Biyonik organlar, beyin-bilgisayar arayüzleri ve diğer biyoteknolojik gelişmeler, insanların yeteneklerini artırmakta ve yaşam kalitesini iyileştirmektedir. Bu sayede gelecekteki Post-hüman yetenekleri artırılmış, beyin- bilgisayar arayüzleri ile insanı çoktan geride bırakmış yeni bir varlığa dönüşmüştür.

Post-hümanizm ile insanın doğası değişmekte bu da doğal olarak doğa ile etkileşiminde değişikliklere yol açmaktadır. Bu süreçte Post-hümanın kontrolüne geçecek olan doğada da belirli düzenlemeler yapmak gerekecektir. Humanın doğaya vermiş olduğu tahribat, yetenekleri artmış ve insansal ihtiyaçları azalmış olan Post-human tarafından azaltılarak doğayı yeniden uyandıracaktır. Ekolojinin bugünkü gelmiş olduğu durum bizi mecburen Post-humana doğru yöneltmektedir. Daha yaşanabilir bir dünya yaratmak adına evrilmesi olumlu görülen Post-human sayesinde, doğanın korunacağı düşünülmektedir. Genetik mühendisliğinin geldiği nokta bitki, hayvan ve insanın değişimi ve dönüşümünü belirlemektedir. Daha sağlıklı yiyeceklerden daha temiz bir çevreye, daha sağlıklı bir yaşamdan daha yaşanabilir bir dünyaya bizi evirmektedir. Teknolojinin aracılığı ile fiziksel ve

zihinsel yeteneklerin gelişimi ve dönüşümü bizi 'Post-human'a götürmektedir ve buradaki temel sorun, 'Post-human'ın varlığının humanı ahlaksal, siyasi ve dini olarak nasıl etkileyeceğidir.

Human ile Post-human arasındaki ahlak anlayışı oldukça farklı olacaktır. Post-human insan bedenini hem zihinsel hem de bedensel olarak değişime uğratmaktadır. Bu oldukça önemli bir noktadır. Tezimizde de bahsettiğimiz üzere özellikle daha önceki çağlarda insanın her anlamda ileri götürülmesi ve özellikle sonlu bir varlık olmaktan kurtulma isteği süregelmiştir. Bu düşüncesinin örneklerini ilkçağdan günümüze kadar görebiliriz. Örneğin Nietzsche karşımıza Üst İnsan nasıl olması gerektiği düşüncesiyle çıkar. Onun Üst İnsanı kendini zihinsel bağlamda aşan bir varlıktır, bedensel olarak aşan değil. Oysa Post-human teknolojinin bedensel ve zihinsel yapıya etki etmesiyle Nietzsche'nin Üst İnsanı geride bırakmıştır. Çağın değişimi insanoğlunun da bu değişime ayak uydurmasına mecbur bırakmıştır. Nietzsche insanın yalnızca ahlaken kendini aşan ve insan ötesi olanı isterken, çağın hızlı değişimi bunun yetersiz kaldığını ve buna ilave olarak bedensel olarak da insan ötesini şart koşmaktadır. Artık, insanoğlu daima fazlasını isteyen bir varlık olarak teknolojiyi de kendi bedenini geliştirmek, değiştirip dönüştürmek için kayda değer bir biçimde kullanmak istemektedir. Dolayısıyla, yakında yaşanılacak çağ teknolojik insan olan Post-human'ın çağıdır.

Ahlaki bağlamda bakıldığında, Post-human olarak ortaya çıkacak varlıkta belki de ahlaki değerler ya tamamen değişecek ya da tamamen saf dışı kalacaktır. Dolayısıyla bu durum, toplumda ahlaki yapının da sarsılmasına neden olacaktır. Bununla birlikte, nasıl insan değişiyorsa ahlaki kuralların da değişmesi olağandır. Çünkü değişim ve dönüşüm yaşamın gerekli bir parçasıdır. Bu bağlamda baktığımızda, Post-human kendi ahlakını kendine ait bireysel yapıda kuran belki de ahlak olayını tamamen ortadan kaldıracak ontolojik bir varlık olma yolundadır.

Yaşanan bu gelişmeler, bir dizi toplumsal ve ahlaki sorunları da ortaya çıkartacak ve Human ve Post-human etkileşiminin nasıl yönetileceğine dair önemli soruları gündeme getirecektir. Örneğin, yapay zekâ ve otomasyon kullanımıyla ilgili ahlaki meseleler ve sorumluluklar, toplumun dikkatini çekmekte ve politika yapıcıları bu konuları ele almak zorunda kalmaktadır. Gelecekteki Post-humanın ahlak anlayışı ile humanın ahlak anlayışının farklı olma ihtimali, bu varlıklar arasında çatışmalara yol açabilir.

Daha yaşanılabilir bir dünya için gelecekte olmasını istediğimiz Post-human dünyanın kurtuluşu mudur yoksa dünyanın sonunu getiren varlık mıdır? Gelecekte, human ve Post-human arasındaki etkileşimler daha da derinleşecek ve yeni teknolojik paradigmalardan etkisiyle şekillenecektir. Bu nedenle, post-humanın dünyanın kurtuluşunu veya sonunu getireceği konusu belirsizdir. Teknolojinin etkilerini anlamak ve buna göre doğru politikalar ve düzenlemelerle ileriye yönelik adımlar atarak süreci yönetmek bu belirsizliğe bir çare olabilir.

Elbette Post-hümanist dönemde, irade ve seçim özgürlüğü de oldukça karmaşık bir hale gelecek gibi gözükmektedir. Teknolojik gelişmeler, zihinlerimizi ve irademizi etkileyecek hatta kontrol altına alacak düzeye gelebilecektir. Çok boyutlu kararlar alıp veren Post-humanlar, yukarıda belirtilen kavramların sınırlarını da aşarak ahlaki boyutların yeniden değerlendirilmesine yol açacaklardır. Post-hümanist toplumlarda, ahlaki değerler teknoloji ile yeniden şekillenecek ve yeni değerler ortaya çıkacaktır. Bu da yapay zeka, genetik mühendislik ve diğer ileri teknolojilerin kullanımında ahlaki sorumlulukların artması anlamına gelecektir.

Sonuç olarak teknolojinin evrimi, Hümanizmden Post-hümanizme geçiş sürecinde önemli bir rol oynamıştır. İnsanların teknolojiyi kullanma biçimi ve teknolojinin insan doğası üzerindeki etkileri, insanlığın geleceğini belirleme potansiyeline sahiptir. Özellikle, teknolojik gelişmelerin Post-hümanist dönemi etkilemesi, human ve Post-human arasındaki etkileşimlerin doğasını derinden değiştirir. Humanın artık teknolojinin en üst seviyeye gelmesi ve çeşitli alanların birbirleriyle uyum içerisinde yüksek verim sağlamaları, bizi Post-humana evirecektir. Bu evrimsel süreçteki değişimleri anlamak ve yönetmek, gelecekteki Post-hümanist toplum dönüşümüne etkili bir şekilde yanıt verebilmek için önemlidir.

O halde 'daha yaşanabilir bir dünya' için insanın değişime ve dönüşüme uğraması bir zorunluluk gibi gözükmektedir. Human artık Antroposen çağda fazlasıyla tüketmekte ve bunun sonucu olarak iklim değişikliğine ve dolayısıyla biyolojik çeşitliliğin azalmasına neden olmaktadır. Bu da kirlilik ve doğal kaynakların tükenmesi gibi ciddi çevresel sorunlara yol açmaktadır. İnsan, kendi refahını artırmak adına doğaya müdahale ederken, ekosistemlerin dengesini bozmuş ve doğal yaşamın sürdürülebilirliğini tehlikeye atmıştır.

İçinde bulunduğumuz dönem insanın teknolojik ilerlemeleri ve ekonomik büyümeyi ön planda tutarak, doğayla uyumlu bir yaşam biçiminden uzaklaşmasının sonuçlarını göstermektedir. Bu süreç, insanlığın kendi sonunu hazırladığı bir dönemdir. Ekolojik dengeyi yeniden sağlamak için ve dünyanın daha yaşanabilir bir hale gelmesi için köklü değişiklikler yapılmalıdır. Olası iyi senaryolarla yaratılmış olan Post-hüman gezegenin yaşanabilirliğini giderek artıracaktır. Bu dönemde ahlaki sorumluluk, sadece insana karşı değil, aynı zamanda çevreye ve tüm ekosisteme karşı da duyarlı olmayı gerektirecektir. Humanın doğaya verdiği zararın olumsuzlukların bilincinde olan Post- human, humanın aksine, iklimdeki olumsuz değişikliklerin düzeltilmesine katkı sağlayarak, biyolojik çeşitliliği koruma gibi konuları kendine ahlaki bir görev edinecektir. Dolayısıyla post-hümanzimin gelecek nesile daha yaşanabilir bir dünya bırakacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Kitaplar:

- Asimov, Isaac (1950). "Runaround". *I, Robot* (The Isaac Asimov Collection ed.). New York City: Doubleday.
- Bostrom, N. (2014). *Superintelligence: Paths, dangers, strategies*. London: Oxford University Press.
- Cevizci, A. (2002). *Etiğe Giriş*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cevizci, A. (2010). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cordeiro, J.L & Wood, D. (2022) *Ölümsüz İnsan*. İstanbul: Memesis Kitap.
- Çadır, Y. (2023) *Transhümanizm Ölüm ve Ölümsüzlük*. Kırklareli: Kedidedi Yayıncılık.
- Çilingir, L. (2003) *Ahlak Felsefesine Giriş*. Elis yayınları
- Erhat, A. (1996) *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Hançerlioğlu, O. (1992). *Felsefe Ansiklopedisi Kavramlar ve Akımlar Cilt 1 (A-D)* İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Haraway, D. (1991). A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late Twentieth Century. *Simians, Cyborgs, and Women: The Reinvention of Nature* (s. 149-181).
- Hoad, T. F. (1993). *The Concise Oxford Dictionary of English Etymology*. London: Oxford University Press.
- Huberman, J. (2020) *Transhumanism: From Ancestors to Avatars*. London: Cambridge University Press.
- Hume, D. (1997). *İnsan doğası üzeri bir inceleme* (A. Yardımlı, Trans.). İstanbul.
- Kolbert, E. (2019) *Altıncı Yok Oluş*, çev. Nalan Tümay, Okuyan Us Yayın.
- Kurzweil, R. (2005). *The Singularity is Near: When Humans Transcend Biology*. Penguin Books.
- Lovelock, J. (2006). *The Revenge of Gaia: Why the Earth is Fighting Back – and How We Can Still Save Humanity*. London: Penguin Books.
- Mitcham, C. (2005). *¿Qué es la filosofía de la tecnología?* Barcelona:Anthropos Editorial.
- Nietzsche, F. (1964). *İşte Böyle Buyurdu Zerdüşt*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Özlem, D. (2015). *Etik-Ahlâk Felsefesi*. İstanbul: Notos Kitap.
- Rodden, D. (2015). *Posthuman Life: Philosophy at the Edge of the Human*. London: Routledge.
- Shatzer, J. (2019). *Trans Humanism and the Image of God: Today's Technology and the Future of Christian Discipleship*. Illinois: An Imprint of InterVarsity Press.
- Tegmark, M. (2019). *Yaşam 3.0: Yapay Zeka Çağında İnsan Olmak*. İstanbul: Pegasus Yayınları.

Makaleler:

Dağ, A. (2018). Nietzsche ve Transhümanizm Bağlantısı Üzerine Bir Değerlendirme. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 207-224.

Demir, A. (2018). Ölümsüzlük ve Yapay Zekâ Bağlamında Trans-hümanizm. *AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology*, 9(30), 95-104.

Demir, A. (2022). İklim Adaletine Kant ve Rawls'un Etik Temelli Adalet Teorileri Çerçevesinde Felsefi Bir Yaklaşım. *İnsan & İnsan*, 9(33), 63-75

Demir, A., & Afacan Tozoğlu, Y. (2023). Nietzsche'deki Üstinsan Kavramı Bağlamında Post-Human Hareketi. *Kalemname*, 8(16), 353-363.

Gözen, H., v.d. (2022). Bir Klonun Günlüğünden: Posthümanizm, Transhümanizm, Distopya ve 'Beni Asla Bırakma'. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 39(1), 144-160. <https://doi.org/10.32600/huefd.707275>

Koca, S. (2016). Ahlâk Kavramı Üzerine Etimolojik ve Semantik Bir Araştırma. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 57(2).

Korlaelçi, M. (1995.). İnsan Benliği. *Felsefe Dünyası Dergisi*, 15, s. 30-41.

Özdemir, M., & Başaran, N. (2021). Trans-hümanizm, Post-hümanizm ve İnsan Bilincinin Yeni Kapsamı. *İslami Araştırmalar*, 32(1), 30-51.

Turing, A.M. (1950) Computing Machinery and Intelligence. *Mind, New Series*, 59(236), s.433-460

Wisser, R. (1990). Friedrich Nietzsche: Üstün İnsan Görünürde Mi?, *Felsefe Arkivi*, 27, s.75-97.

Kitap Bölümleri

Akbaş, A. (2023). Dijital Ahlak. M. Çuhadar (Ed.), *Yeni Gölgeler: Dijital Evren, Yapay Zeka, Transhümanizm*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.

Aytepe, M. (2023). Transhümanizm ve Ölümsüzlük Çabalarının Anlamı. M. Çuhadar (Ed.), *Yeni Gölgeler: Dijital Evren, Yapay Zeka, Transhümanizm*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.

Barney, D. (2004). Communication versus Obligation: The Moral Status of Community. D. Tabachnic & T. Koivukoski (Eds.), *Globalization Technology and Philosophy* (s. 27, 34). Albany: State University of New York Press.

Can, S. (2023). Transhümanizm Nedir? M. Çuhadar (Ed.), *Yeni Gölgeler: Dijital Evren, Yapay Zeka, Transhümanizm*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.

Gert, B. (1999). Morality. In R. Audi (Ed.), *The Cambridge Dictionary of Philosophy* (2nd ed.). Cambridge University Press.

Rolston, H., III (2002). Environmental Ethics. eds N. Bunnin and E.P. Tsui-James. *The Blackwell Companion to Philosophy*, (s.517-530) <https://doi.org/10.1002/9780470996362.ch20>

Yeşilyurt, M. (2023) Transhümanizm-Din İlişkisi. *Yeni Gölgeler: Dijital Evren, Yapay Zeka, Transhümanizm*. (s.127-132)

Ansiklopedi Maddeleri

Çağrı, M. (1989). Ahlâk. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (c. 2). İstanbul: TDV.

Web siteleri ve İnternet İçeriği

Abdrashitov, A. (yapımcı), & Andryushchenko, A. (yönetmen). (2018–2019). *Better than Us* [TV dizisi]. Netflix.

BBC News Türkçe. (10 Haziran 2023). Neuralink: Elon Musk'ın şirketinin geliştirdiği beyin çipi dünyayı değiştirebilir mi? *BBC Türkçe*.
<https://www.bbc.com/turkce/articles/c141w479lj7o>

Binghamton University. (t.y.). *Center for Post-Humanism Studies*.
<https://www.binghamton.edu/philosophy/centers-and-institutes/center-for-post-humanism-studies>

Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). (7 Temmuz 2022). *BM Raporu: Küresel açlık rakamları 2021'de 828 milyona yükseldi*.
<https://www.fao.org/turkiye/news/detail-news/tr/c/1598907/>

Global Tech Magazine. (31 Temmuz 2023). *Yapay zekanın beyin cerrahisi ile olan ilişkisi*. <https://www.globaltechmagazine.com/2023/07/31/yapay-zekanin-beyin-cerrahisi-ile-olan-iliskisi/>

Independent Türkçe. (22 Haziran 2020). Yapay zekanın iyi amaçlı kullanımına 10 örnek. <https://www.indyurk.com/node/200346/bilim>

Latinium: Latin Dictionaries (2024) “Humanitas”
<https://latinium.com/latin-dictionaries>

Mark, J. J. (18 Ocak 2012). Protagoras of Abdera: Of All Things Man Is The Measure. *World History Encyclopedia*.
<https://www.worldhistory.org/article/61/protagoras-of-abdera-of-all-things-man-is-the-meas/>

Özkul, İ.S. (31 Mayıs 2013). *2045 İnisyatifi'nin Ölümsüzlük Projesi*. <https://heran.org/2013/05/2045-inisyatifinin-olumsuzluk-projesi/>

UNESCO. (2021). The race against time for smarter development.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377433>

Raporlar:

OECD. (2019). *Global Material Resources Outlook to 2060: Economic Drivers and Environmental Consequences*. Paris: OECD Publishing.
<https://doi.org/10.1787/9789264307452-en>

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Yasemin AFACAN TOZOĞLU

e-posta :

Yabancı Dil :

Eğitim Durumu

Yüksek Lisans : Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı

Lisans : Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü

Yayımları (Diğer) :

Demir, A., & Afacan Tozoğlu, Y. (2023). Nietzsche'deki Üstinsan Kavramı Bağlamında Post-Human Hareketi. *Kalemname*, 8(16), 353-363.